

Олексій Свєтїков

Неромантичне побачення у місті Алмати

Учасник двох київських Майданів та війни на Донбасі, активіст партії «Воля» Тарас Дикий приїжджає на початку 2022 року до Алмати, де потрапляє в епіцентр бурхливих та трагічних подій, що відбувалися тут із 4 по 6 січня. Він спостерігає за кривавими зіткненнями, що відбуваються на площі Республіки, і порівнює їх з тими, що відбувалися у Києві в 2013-2014 роках. А потім несподівано сам стає безпосереднім учасником збройних сутичок, і життя його знову опиняється у смертельній небезпеці. Йому пощастило вціліти, але він втрачає жінку, до якої встиг відчутти сильне і дуже чоловіче почуття.

Усі дійові особи у повісті вигадані, і будь-яка можлива схожість на існуючих людей є випадковою. Що стосується реальних подій, учасниками яких стають герої повісті, то вони описані максимально достовірно й докладно.

м. Київ, 2023 рік

Розділ 1.

Ранок першого робочого дня 2022 року в квартирі Тараса Дикого починався зі звичайних клопотів. Дочки Мар'яна та Оксана, доїдаючи сніданок, про щось голосно сперечалися, і Тарас, вийшовши з ванни, негучно сказав: «Замовкніть». Вони негайно замовчали, але продовжували обмінюватися грайливими поглядами і пирхали, одночасно оглядаючись на батька. Не розсердити б. Дружина присунула Тарасові тарілку зі сніданком, сказавши, як завжди: «Смачного!» І теж сіла за стіл. Але звичний порядок звичайного ранку перервав телефонний дзвінок.

Дзвонив багаторічний товариш Тараса і побратим по руху Василь. В останні роки вони обидва були депутатами від «Воли» в одній місцевій раді, хоча у партійній ієрархії Василь займав значно вище місце.

- Як справи, брате?

– І тобі не хворіти, – усміхнувся Тарас.

- Як діти, як дружина?

- Дякую, все добре. Як сам?

- Вибач, що турбую. Є прохання від Девіда. Потрібно на пару тижнів з'їздити до Казахстану. Там передреволюційна ситуація, і місцевим потрібна людина для допомоги в організації вуличного супротиву. А найкращого за тебе знавця цієї справи в Україні навряд чи знайдеш.

Вчора ввечері Тарас читав у новинах про події у місті Жанаозен, на заході Казахстану. Там з ранку проходив багатотисячний мітинг проти дворазового підвищення ціни на скрапленний газ, який місцеві використовують як автомобільне паливо. Мешканці на знак протесту перекидали дорогу. Але побачити у цьому початок революції? Тим більше, що уряд уже відреагував на протести та підвищення цін було скасовано?

І потім Тарас пам'ятав, що Жанаозен – дуже особливе місто. Такий собі локальний центр місцевих бунтів. Звідки раніше вони ніколи не виходили за його межі. Так було у 1989 року, коли тут сталися криваві міжнаціональні сутички. Так було й у 2011 році, коли відбулося повстання нафтовиків, обурених низькою зарплатою. Яке було розстріляне військами. Тоді загинули 35 людей, але на ситуацію в країні це ніяк не вплинуло.

Проте, досвідченому Девіду, напевно, видніше.

Тарас уперше побачив його у 2005 році, коли Девід працював у Міжнародному республіканському інституті. Ця американська неурядова організація, очолювана функціонерами республіканської партії, в Україні займалася розвитком політичних партій. І молода партія «Воля», створена навесні 2004 року шляхом ребрендингу нечисленної та маловідомої національної партії України, була одним із реципієнтів цієї допомоги.

Де працював Девід зараз, Тарас не знав. Але за багато років перебування у «Воли» Тарас звик виконувати найрізноманітніші доручення своєї партії. Не на шкоду сім'ї, зрозуміло.

- Які умови?

– Контракт на 5 тисяч американців. Плюс оплата готелю та добові по 100 доларів на день.

- Платитиме Девід?

- Принаймні не тобі, - Василь засміявся. – Поїздку оплачує «Інститут прикладної політики». Її керівник уже в Алмати.

- А чому в Алмати, а не в Алма-Аті.

– А тому що Львів, а не Львов. У казахів є своя національна мова.

Тарас теж схвально засміявся. Але справа стосувалася грошей і ставлення до них вимагало серйозності.

– І що там треба робити? Очолити сотню?

- Звичайно, ні. Ніякої особистої участі. Але треба повчити тамтешніх хлопців, як поводитись під час вуличних протистоянь. Що і як робити. Поділитися власним досвідом. У тебе такого досвіду більш ніж достатньо.

Це було правдою. Тарасові пригадалося головне, що сталося за 35 років його життя.

Він народився у райцентрі Білокуракине Луганської області в українській родині. Втім, у Білокуракиному більшість сімей були українськими. Але його родина була не просто українською, вона була носієм національної ідеї. Що для цього регіону було досить нетиповим.

Його батько Степан Дикий наприкінці вісімдесятих років працював інструктором у місцевому райкомі КПУ. Після серпневих подій 1991 року та заборони КПУ він втратив свою престижну роботу, але досить швидко зумів адаптуватися до нових економічних реалій. Допомогли зв'язки та вроджена діловитість. Разом із колегою з колишнього райкому комсомолу, теж розпущеного, він створив кооператив. Потім вони відкрили магазинчик, ще один. Швидкому розвитку їхнього бізнесу сприяли як особисті здібності, так і те, що у березні 1990 року обидва були обрані депутатами районної ради.

У статусі депутата, і ще будучи комуністом та працівником райкому, Степан Дикий опинився серед делегатів другого з'їзду Народного руху України, що відбувався у Києві у жовтні 1990 року. Але нова партія йому не сподобалася, вона здавалася надто інтелігентною та недостатньо патріотичною. І на виборах президента України 1991 року Степан підтримував не висунутого РУХом В'ячеслава Чорновола, а лідера УРП Левка Лук'яненка. І незабаром опинився у лавах дружньої до УРП партії «Конгрес українських націоналістів». Він був одним із небагатьох членів цієї партії в Луганській області.

Тарас дуже поважав свого батька, і багато чого в нього навчився. Особливо у питаннях ідеології. Книгу Дмитра Донцова «Націоналізм» він прочитав, ще коли навчався у 7-му класі школи. У 2004 році він її закінчив та вступив до Луганського педагогічного університету на факультет історії. Але історію довелося не вчити, а робити – він став активним учасником щойно створеного в Україні молодіжного руху «Пора!». Почалася активна діяльність на підтримку кандидата у президенти Віктора Ющенка. Що в Луганській області, де влада тотально підтримувала альтернативного кандидата, було небезпечно. Діяльність Тараса в університеті, м'яко кажучи, не підтримували, прогулював заняття він багато і перший похід за дипломом закінчився для нього дуже швидко. І негативно.

Після другого туру президентських виборів, 22 листопада 2004 року, Тарас поїхав до Києва, де у складі однієї із сотень особисто брав участь у «помаранчевій революції». У його курені було кілька мешканців Луганщини, включаючи його батька. Були тут і прихильники КУН, і прихильники «Волі». Так Тарас потрапив під вплив

харизми лідера останньої. І за час, проведений на Майдані, став активним членом цієї партії. Як і його батько.

Наступного року був вступ на історичний факультет Львівського університету та водночас активна партійна діяльність. Згодом були місцеві вибори 2010 року, під час яких він став депутатом Львівської міської ради. Наступного року він почав працювати вчителем історії у школі у невеликому містечку Львівської області. А ще за рік був призначений директором цієї школи.

На початку грудня 2013 року Богдан оформив відпустку за власний кошт і поїхав до Києва, на Майдан. Де очолював одну із сотень. Його сотня відбивала штурм Майдану 11 грудня, брала участь у боях на вулиці Грушевського під час «кривавого Хрещення», захищала «останню барикаду» Майдану на вулиці Інститутській 19 лютого, втратила двох бійців під час «кривавого четверга» 20 лютого.

Наприкінці лютого 2014 року Тарас повернувся до школи, але вже восени знову воював – у складі батальйону «Карпатська січ», сформованого із членів «Волі». Під Пісками був поранений - куля потрапила в кисть руки, яку він тримав на грудях, і пробила легеню. Хірурги врятували його від гострого пневмотораксу та ампутували залишки двох пальців на правій руці – середнього та безіменного. Тарас довго лікувався, але проблеми з легенями залишилися. І тепер до військової служби він був непридатний - під час великих фізичних навантажень починав задихатися.

- Треба оформити відпустку у школі. На який термін їхати? - промовив Тарас після хвилини роздумів.

- Добре. Коли їхати?

- Сьогодні. Завтра з ранку треба бути в Алмати. Якщо є згода, то я повідомлю Девіда, а Інститут купити квиток на літак на сьогодні на вечір. Скільки потрібно часу для прийняття рішення?

- Та скільки козаку треба того часу? Згода!

- Ось і добре. Щодо квитка з тобою зв'яжуться. І ще. Разом із тобою летить Ірена Домбровська. Пам'ятаєш цю полячку?

Розділ 2

Дружина мовчки слухала телефонну розмову Тараса, збираючи дочкам їжу в ланч-боксі. Для обіду у школі. За 10 років спільного життя вона звикла до подібних швидких рішень чоловіка, які він із нею ніколи не погоджував. І внаслідок чого часто опинявся в ситуації, в якій наражався на смертельну небезпеку.

Так було наприкінці листопада 2013 року, коли він поїхав до Києва на Майдан. Де безвідлучно залишався до кінця лютого 2014 року.

Так було восени 2014 року, коли, одразу після повернення з Туреччини, де вони відпочивали сім'єю, він поїхав воювати на Донбас. Воював недовго. А потім були безсонні ночі, які Ірина проводила біля лікарняного ліжка тяжко пораненого чоловіка. Розпач та сльози, коли стан його був критичним. На щастя, хірурги львівського військового госпіталю цього разу виявилися сильнішими за смерть. І Ірина знову плакала над чоловіком, тепер від щастя.

Ірина та Тарас навчалися в одній групі історичного факультету Львівського національного університету, який закінчили у січні 2011 року. Красива та товариська Ірина завжди була в центрі уваги і однокурсниць, і однокурсників. Але заміж під час

навчання, як багато хто з її подруг, не вийшла. Можливо, причиною була щільна опіка батьків, з якими вона жила. Або занадто старанне навчання - вона таки закінчила університет з відзнакою. Або Бог берег її тіло для того єдиного, з ким вони разом уже 10 років.

Тарас міг би стати для неї парою ще в університеті – приблизно одного з Іриною зросту, добре складений та фізично розвинений, він випромінював внутрішню впевненість та твердість характеру. Але для Тараса у студентські роки кохання та сім'я не були головним у житті, головною була діяльність заради гасла «Україна понад усе!». Яка займала весь його час та сили. Вчився Тарас досить посередньо, але ще студентом старшого курсу став депутатом Львівської міської ради – за списком партії «Воля». Депутатом-списочником він був і наступні роки, але вже в районі, куди переїхав жити.

Після закінчення університету і Тарас, і Ірина працювали вчителями історії у двох різних школах невеликого містечка у Львівській області. І за півроку зустрілися на вчительській конференції. І ця їхня зустріч була – як удар грому. Вона їх приголомшила і кинула один до одного в обійми. У 2012 році у них народилася донька Мар'яна, а 2013 року – дочка Оксана. Діти погодки, і перші роки Ірина всю себе присвятила сім'ї, довелося залишити роботу. Що Тараса цілком влаштовувало. Лише чотири роки тому вона повернулася на роботу до школи. Але, як і раніше, сама, практично без участі чоловіка, доглядала за квартирою, займалася вихованням та освітою дітей.

Після десяти років шлюбу Ірина іноді починала гадати, а чи все гаразд у неї в житті?

Тарас у сімейних стосунках був переконаним консерватором. Вважав, що головою сім'ї є чоловік, завдання якого – утримувати, дбати, захищати. У стосунках із дружиною та доньками він був авторитарним та владним, його слово для них – закон. Ні, він на них ніколи не кричав, йому вистачило жорсткого тону і погляду. Рішення він приймав, зазвичай, сам, не радячись. Він вважав, що радяться з дружинами слабкі чоловіки, а сильний має позбавляти свою обраницю проблем, які вимагають прийняття рішень. Хоча Ірина і була впевнена, що будь-яке його рішення було спрямоване на благо сім'ї, але іноді її це ображало.

Мабуть, Тарас - добрий сім'янин. Він, безумовно, був дбайливий – і щодо дружини, і щодо дочок. Побутові проблеми, що виникали, вирішував негайно, не відкладаючи на вихідні. Сам або за допомогою друзів-побратимів. З якими часто зустрічався. Зустрічався не заради випивки чи риболовлі - вони служили Україні. Тарас багато працював і багато заробляв, не обділяв дружину любов'ю та дітей увагою. За ним було, як за кам'яною стіною – затишно і безпечно.

Але доглядання за будинком – прибирання, приготування їжі, прання, повсякденний догляд за дітьми – це її і лише її клопіт. І іноді Ірина сумнівалася, що вона щаслива.

- Їду в Казахстан, - сказав Тарас після нетривалої паузи.

- Що там? - Запитала Ірина.

- Схоже на революцію. Але навряд.

- Воюватимеш?

- Тільки язиком, - засміявся Тарас. - Я там іноземець. За безпосередню участь в акціях можна отримати неабиякий термін. Не хвилюйся.

- А як же школа? У тебе ж у середу педрада.
- А ти звідки знаєш? – здивувався Тарас.
- Подруга сказала. Вона працює у твоїй школі.
- Педраду проведе завуч. Зараз поїду до відділу освіти, оформлю відпустку.
- Допомогти зібратися?
- Не треба, сам. Збирай дітей до школи, запізнитесь.

Тарас притиснув до себе Ірину, поцілував її і легенько відштовхнув від себе.

Потім попрощався з дітьми:

- Мої красуні, - сказав, притискаючи їх одночасно. І в його голосі Ірина чула ніжність та любов.

За 3 години «Інтерсіті» віз Тараса зі Львова до Києва. Ще через 7 годин він увійшов до терміналу D аеропорту «Бориспіль».

Розділ 3

Довге золотисте волосся Ірени Домбровської Тарас побачив біля стійка реєстрації на рейс Київ – Алмати. «Стільки років минуло, а вона зовсім не змінилася», – подумав Тарас. Ірена помітила його теж.

- Мój bohater, - закричала вона своїм дзвінким голосом через увесь зал і замахала одразу двома руками. Коли він підійшов, вона рвучко його обняла, пригорнулася до нього грудьми і легко торкнулася своїми губами його губ. Потім повисла у нього плечах, сміючись і радісно щебечачи. Тарас зовсім не був готовий до такого бурхливого вияву емоцій і спробував відсторонити жінку. Але жест вийшов несміливим, і Ірена його проігнорувала.

- Ой, а де пальчики загубив? - Запитала вона, побачивши його правицю. - Війна?

- Донбас, – відповів Тарас. - Як чоловік і діти, - спитав він жартома.

- То ніє тоје, - відповіла Ірена, сміючись.

- А потім, мій герой – це ти, Тарасику. Як ти тоді врізав жовніру. Жах.

Тарас цей випадок добре пам'ятав, одного з лютневих днів 2014 року він отримав два сильні удари гумовим кийком, коли витягував її з розпочатої нею ж бійки. Тоді вона підійшла впритул до групи спецназівців, і несподівано вдарила ногою під ногу їхнього командира, що стояв спиною до неї. Офіцер від несподіванки та болю впав на коліно, а на неї кинулися спецназівці. Їм назустріч – побратими із сотні Богдана. І сам Богдан. Він відштовхнув бійця, який схопив Ірену, маючи намір її затримати. І той упав на асфальт. Іншій спецназівець ударив Богдана гумовою палицею по плечу. І ще раз, поки Богдан приходив до тями. І його, і Ірену побратими витягли з колотнечі. І все це знімав оператор Ірени.

Відео, на якому майданівці захищають молоду журналістку, на яку нападає спецназ, могло стати черговою сенсацією. Але не стало: один зі спецназівців ударив палицею по голові оператору, а потім витяг з відеокамери і розтопав касету зі знятим матеріалом. А оператор попав до лікарні.

У січні-лютому 2014 року 22-річна журналістка центрального варшавського телеканалу Ірена Домбровська працювала у Києві. Тоді весь світ обійшов сюжет, знятий її оператором під час «кривавого Хрещення». Точніше, 20 січня: Ірена ходила за командиром загону «Беркута» і питала: «Ти хочеш його вбити»? Питання стосувалося молодого хлопця із сотні Дикого, який потрапив пляшкою з коктейлем Молотова у

металеву пряжку на плечі бійця «Беркута». Пляшка розбилася і на бійці спалахнув одяг, він отримав серйозні опіки.

Ще один її відео сюжет став супер популярним за місяць. 20 лютого на Майдані снайпери вбивали людей. Протестувальники зносили їхні тіла на розу вулиць Михайлівська та Костьольна і акуратно складали у ряд. Щоб потім евакуювати в морг. Ось ця низка мертвих тіл, показана в сюжеті Ірени Домбровської, і стала світовою новиною. Після чого доля українського президента Віктора Януковича була вирішена, для усього світу він став вбивцею.

Ірена здавалася цілковито безстрашною і часто опинялася в місцях посправжньому небезпечних. І з нею, на відміну від її операторів, ніколи нічого не траплялося. І ще в роботі її відрізняла відсутність будь-яких комплексів і безпардонність, яку вона вміло видавала за наївність блондинки. А вона дійсно була красивою жінкою. Тож для неї не було закритих тем та недоречних запитань.

Тарас знав її як автора сенсаційних матеріалів, знятих чи написаних на Майдані, але про нього вона ніколи не згадувала і не писала. Та й зустрічалися вони рази два-три, і жодного разу не спілкувалися особисто. А з лютого 2014 року Тарас її жодного разу не бачив.

На стійці реєстрації вони роздрукували посадкові талони та оформили багаж. Досить довго стояли у черзі до пункту догляду. І прийшли до посадкового гейму, коли посадка вже розпочалася. Але Ірена зайшла в розташований поруч «Дьюті Фрі», довго вибирала і нарешті купила пляшку дорогого французького вина. До літака вони увійшли останніми.

- Гарне вино. Прошу пана довести цю пляшку до мого готельного номера, - сказала вона Богданові, сміючись.

Аеробус авіакомпанії Air Astana вилетів з аеропорту Бориспіль пізно ввечері, час польоту становив чотири з половиною години. І Ірена явно збиралася використати ніч за призначенням.

- Можна я посплю? - спитала вона Тараса, як тільки літак набрав висоту. І, не чекаючи відповіді, лягла на плече чоловіка. Покрутилася, шукаючи більш зручне положення. І вже за кілька хвилин вже спала.

Поведінка Ірени неабияк бентежила Тараса - Ірена поводитися з ним так, ніби у них були давні та близькі стосунки. Хоча цього не було. Він знав і поважав Ірену як хорошого журналіста і віддавав належне її безстрашності. Але рівень їхнього знайомства, на думку Тараса, не передбачав обіймів і цілування в губи під час зустрічі. І сопіння у нього на плечі.

Він не був ханжею, але не був і ловеласом, у його консервативному патріотичному товаристві це не віталось. Але найбільше його сердило, що у спілкуванні з ним Ірена домінувала, нав'язувала йому певний рівень відносин, ніяк не зважаючи на його думку. Тарас подумав, що правильно було б обережно відсунути від себе головку жінки, нахилити її до вікна. Але щось його утримувало. Уві сні вона здавалася такою маленькою і слабкою, так довірливо до нього притискалася, що суворого бійця накрила хвиля ніжності. І він сидів нерухомо, втупившись у монітор, вмонтований у спинку розташованого попереду крісла. І намагаючись зайвий раз не рухатися.

На екрані маршрутом їхнього польоту пересувалася фігурка літака. Ось вона перетинає Чорне море, пролітає над територіями Грузії та Азербайджану, над Каспійським морем, над безмежними степами Казахстану.

Цього разу зимова ніч виявилася дуже короткою – літак летів на схід. І коли він ішов на посадку, то вже світало. Приземлився літак о 6:30 ранку за місцевим часом, який випереджав київський час на 4 години.

Розділ 4

Коли пасажери виходили із літака рейсу Бориспіль-Алмати, в Україні була глибока ніч. Поспати під час польоту Тарасові не вдалося, і тепер він був сонним і роздратованим. Наступна неприємність не забарилася.

Літній казах-прикордонник у зоні паспортного догляду, взявши український закордонний паспорт, довго вдивлявся, переводячи погляд із Тараса на документ. Фотографія в паспорті була дуже близькою до оригіналу, і сумнівів викликати не мала, але прикордонника щось бентежило. Нарешті він спитав російською:

- Звідки прилетіли?

- З України, – відповів Тарас із роздратуванням.

- Чому Ви нервуєте?

- Я не нервую. Я втомився і хочу спати. А інші літаки, крім як з України, за останні півгодини не прилітали.

- Звідки Ви знаєте?

- Оголошення по аеропорту слухаю.

- Ви такі уважні? З якою метою прилетіли до Казахстану?

- Я турист. Прилетів подивитись на Медео.

- Є ще якісь цілі?

- Ні!

- Де Ви збираєтесь зупинитись?

- Я не знаю, нас мають зустріти та відвести до готелю.

Остання відповідь прикордонника чомусь насторожила, він комусь дзвонив, говорив казахською. Про що йшлося, Тарас не розумів.

– Вам потрібно буде пройти додаткову перевірку.

До Тараса підійшов молодий чоловік у прикордонній формі та з пістолетом у кобурі.

- Барайиқ, - сказав він по-казахськи.

- Я не розумію.

- Наш співробітник запрошує Вас пройти з ним, - сказав літній прикордонник.

Тараса привели до маленької кімнати без вікон, у якій був стіл та два стільці, вгорі в кутку висіла відеокамера. На ній світилася червона лампочка - було зрозуміло, що камера включена, і за тим, хто знаходиться в кімнаті, спостерігають.

Супроводжуючий пішов, зачинивши за ним двері на ключ. «Схоже на затримання», - подумав Тарас. У кімнаті він залишався хвилин десять, стукав у двері, але ніхто не відповів. Нарешті почув гучний голос Ірени:

- Why did you keep my boyfriend?

- Я не розумію, говорить, будь ласка, казахською чи російською.

- Чому ви затримали мого бойфренда? Ми прибули до Алмати у романтичну подорож. І зараз повинні кохатися в готелі, а не стирчати у вашому гроббанному аеропорту.

У голосі жінки дзвеніли металеві нотки розлюченої фурії.

- У якому готелі, шановна?

- Готель «Казахстан», номер 1205.

- Ваше прізвище?

– Ірена Домбровська.

Чоловік за дверима кудись дзвонив, говорив казахською. Але вгадувалися слова «Казахстан» та Домбровська. Потім він відчинив двері кімнати, в якій був Тарас:

- Виходьте. - І продовжив, звертаючись до Ірени, - Вибачте, шановна, але в Казахстані зараз особливе становище. І прикордонна служба перевіряє всіх чоловіків, які прилітають до країни. Особливо таких, як Ваш.

- Ах ти мій герой, - Ірена обняла Тараса за талію. - злякав прикордонників Казахстану своїм мужнім виглядом.

Валізи Ірени та Тараса самотньо пересувалися стрічкою транспортера в залі видачі багажу, а біля виходу з будівлі аеропорту на них втомлено чекав молодик з аркушем паперу, на якому було написано:

Mr. Taras Dikiy.

Mrs. Irena Dombrowska.

Він відвіз їх у готель.

Їхні номери виявилися поряд, і номер Ірени справді був 1205. Тарас вкотре здивувався та захопився жінкою. Він знав, що готельні номери на їхнє ім'я сплатили вже після того, як вони відлетіли з Києва. Тож звідки вона могла знати цю інформацію про готель?

Тарас відчинив двері свого номера, і Ірена зайшла за ним. Вкотивши туди свою валізу. І зачинила за собою двері.

- Взагалі я хотів би поспати. Я ніч не спав,- Тарас підвів брови.

- Я теж хочу спати. Але я не піду звідси, поки ми не вип'ємо пляшку вина, яку я купила у Києві.

Тарас утомився. І він був зачарований шармом та безпосередністю Ірени. Він вирішив більше не чинити опір натиску цієї неймовірної жінки. Вони неквапливо випили вино, закушуючи бутербродами, які були у валізі Ірени. І потім якось зразу опинилися в ліжку. Ірена несамовито насолоджувалася близькістю, насолоджувалася ним, як чоловіком. І він насолоджувався нею. Її пристрастю. Її здатністю приносити задоволення кожним рухом свого гнучкого сильного тіла.

- Звідки я дізналася готельний номер? - Сміючись, запитала Ірена, трохи віддихавшись, - зателефонувала Куценку перед тим, як йти витягувати тебе з ізолятора.

Тарас притиск до себе цю фантастичну жінку, яка так швидко стала йому близькою. І провалився у глибокий сон.

Розділ 5

Спали вони не більше двох годин, їх розбудив дзвінок телефона Тараса.

- Я Сергій Куценко. Чи можу я до Вас увійти?

- Я сплю. Хвилин за п'ять влаштує?

- Ок.

Тарас швидко сховався до душі і одягнувся, а Ірена залишилася лежати, закритися простиралом.

Коли до номера зайшов Сергій Куценко, було близько одинадцятої ранку. То був високий худорлявий чоловік років п'ятдесяти, трохи сивий, одягнений у гарний італійський костюм. Від нього ледь відчутно пахло дорогим одеколоном.

- Як дісталися? — спитав він, потиснувши Тарасову руку біля дверей, і впевнено увійшов до кімнати. Невпевнену спробу Тараса утримати його біля дверей Куценка або не помітив, або проігнорував. Побачивши Ірену, що лежить у ліжку, він анітрохи не зніяковів, і запитав, звертаючись до обох:

- Встигли відпочити?

- Jasna cholera! Не дуже дружня країна, то в аеропорту затримують, то в номер вламуються.

- Przepraszam, pani! Зранку в аеропортах почали затримувати чоловіків, які прилітають із-за кордону. А Тарас на вигляд якраз із тих, кого треба затримувати, - засміявся Сергій.

- І я вдерся не з порожніми руками, - він кинув на стіл два конверти. — Це ваші добові на три дні. Курс місцевої валюти 436 тенге за долар. Але треба розписатися за отримання, - Сергій поклав ручку і аркуш із роздрукованою на принтері розпискою на столик біля ліжка, на якому лежала Ірена.

- Що, в Алмати вже гаряче? — спитав Тарас.

- Поки що ні. Зранку мітинги були лише у Західному Казахстані. Але й в Алмати вони розпочнуться сьогодні ввечері. І вам з Іреною потрібно бути о 18:30 біля Алмати-Арени. Подивіться, що там і як. Візьміть таксі, це досить далеко.

- Ти там теж будеш? — у голосі Ірени відчувалося глузування. Вона знала, що Сергій Куценко ніколи не ходить до місць, де можуть виникнути якісь заворушення. І намагалася вколоти його натяком. Але той залишався впевненим та незворушним.

- Ні, мені платять за іншу роботу. Давайте о 10-й вечора зустрінемося в ресторані готелю, обговоримо нашу співпрацю та підпишемо контракти. Це 26 поверх. А поки що відпочивайте.

Тарас знав Сергія Куценка ще по Майдану, він кілька разів з'являвся біля його куріння. У супроводі когось із нардепів. Він був керівником та фактично власником «Інституту прикладної політики». Юридично це була громадська організація, але фактично це підприємство, яке добре заробляло на проведенні інформаційних кампаній під час виборів. Або за умов політичної нестабільності. Оплачували таку роботу, як правило, учасники політичних процесів, кешем. Але часто інститут виконував й грантові проекти, які фінансували різні західні фонди. Статус громадської організації дозволяв одержувати немалі гроші, не сплачуючи податків.

Куценко вважався одним із найкращих в Україні фахівців із проведення інформаційних кампаній у соціальних мережах. Він - типовий штабіст, людина не публічна, не часто з'являється в телеефірах і широкому загалу мало відомий. Як і більшість маститих політтехнологів, він уникає особистої участі у масових акціях. Але провів із півсотні виборчих кампаній в Україні та за кордоном.

Сергій брав активну участь у революції гідності, займаючись нейтралізацією антимайданівської активності у російських соціальних мережах «Вконтакте» та

«Однокласники». У «Волі» вважали, що фінансував цю його роботу один із українських олігархів, який мав особисті президентські амбіції.

Поки Тарас їхав у поїзді зі Львова до Києва, він встиг з'ясувати, що з 2021 року ГО «Інститут прикладної політики» виконує проект «Покращення інформування населення Казахстану з питань демократії» - у партнерстві із двома місцевими громадськими об'єднаннями. Проект фінансувався однією з неурядових організацій США. До Алмати Сергій прилетів напередодні вранці із Франкфурта-на-Майні.

Розділ 6

Поки Ірена приймала душ у своєму номері, а Тарас викладав речі з валізи до гардеробу, його телефон знову задзвонив. Цього разу по WhatsApp дзвонив Василь.

- Вітаю, друже! Як долетів?

- Все добре. Хто тобі не дає зрання спати, що телефонуєш досвіту?

- Та все ті ж. Є ще одне прохання від Девіда. Вибачай, але я вже дав твій номер телефону. Зателефонує такий собі Айдар Башиєв. Він не є клієнтурою Куценко, тож казати Куценко про людей, що звернуться, не обов'язково. Але якщо є можливість, допоможи цим хлопцям.

- Добре. Послухаю, що вони від нас хочуть.

Але ніхто не зателефонував.

Через півгодини Тарас та Ірена спустилися до ресторану, що знаходився поруч із будинком готелю. Людей у залі було мало, але офіціант, який приніс меню, підходить до їхнього столу за замовленням не поспішав. Очікування явно затяглося. Озираючись у пошуках офіціанта вкотре, Тарас побачив високого, добре складеного казаха, що стояв у кутку зали і спостерігав за ними.

- Нарешті ти його помітив, містере шпигун, - іронізувала Ірена, яка щойно говорила про те, що їла у Києві, і чого немає в меню тут. – Він за нами спостерігає вже хвилин п'ять.

Незнайомець попрямував до їхнього столу. Він злегка вибивав крок, і мав ту бездоганну виправку, яка буває у військовослужбовців, які з молодих років немалий час займалися стройовою підготовкою.

- Дозвольте до вас приєднатися. Мене звуть Айдар Башиєв, вам мали доповісти про мене.

Тарас звернув увагу на це «доповісти», людина, швидше за все, була із силовиків. Одягнений він був у джинси Levi's та куртку Аляску, які сиділи на ньому бездоганно. І навіть з певним шиком. На вигляд він був того ж віку, що і Тарас, мав правильні та приємні риси монголоїдного обличчя та говорив м'яким баритоном. І вочевидь був фізично сильним. Загалом, він був із тих красенів-чоловіків, які подобаються більшості молодих жінок і практично всім жінкам немолодим.

- Приєднуйтеся. Тільки тут все одно не годують, - засміялася Ірена, кокетливо глянувши на нього примруженими очима. Було видно, що чоловік їй був цікавий.

- А ось це ми зараз вирішимо. Що замовлятимемо? - І Айдар махнув рукою офіціантові. Який негайно підійшов до столу.

- Ви, мабуть, господар цього закладу? – Ірена явно починала фліртувати.

- Ні, але я тут часто буваю за обов'язком служби. І якщо ви не заперечуєте, то я, в інтересах служби, пригощу вас обідом. Я знаю, що тут готують смачно.

Замовлене Айдаром подавали так швидко, що виникало враження, що вони не в ресторані, а в фаст-фуді. І обід при цьому справді був чудовий.

- То що вам потрібно від нас? — спитав Тарас, поки вони чекали на подачу чергової страви.

- Не мені. Людям, на яких я працюю. Ви ж знаєте, що у Казахстані передреволюційна ситуація. І я куратор кількох молодіжних груп, які напевно особисто братимуть участь у майбутніх подіях. Але це хлопці з міських околиць – не дуже освічені, з вузьким світоглядом. І вони не мають такого досвіду, як у Вас, Тарасе. Ми просимо Вас поділитись з ними цим досвідом. Як це називають у вас в Україні – провести тренінг.

- Вперше чую, щоб тренінги допомагали у здійсненні революції, – усміхнувся Тарас.

- Не скромничайте, для Вас це не перший такий тренінг. І моє керівництво вважає, що Ваша зустріч із нашим активом буде корисною. Але якщо цікава моя особиста думка, то я вважаю, що моєму керівництву важливіше, щоб до його участі у майбутніх подіях позитивно поставилися у Вашингтоні. Адже і моя зустріч з Вами – це результат якихось домовленостей якихось сторін, чи не так? Яких, це не моя компетенція.

- Мене справді попросили Вам допомогти. І я це зроблю. Але боюсь, щоб не було конфлікту інтересів. Адже я найнятий для роботи людьми, які пов'язані з Сергієм Куценком. Де гарантія, що ви не опоненти чи не конкуренти?

- Я можу Вам докладно розповісти, погодинно, що робив Сергій Куценко з того часу, як його літак приземлився в Алмати. Ми відстежуємо його роботу. І не заважаємо їй. Хоча, запевняю, є всі підстави припинити її як втручання у внутрішні справи Казахстану.

Айдар замовк, зважуючи, що він міг би ще сказати:

- За контрактом, який Ви сьогодні підпишете, Ви маєте консультувати учасників протестів з питань організації громадянського спротиву. І гроші за цю роботу Ви отримаєте починаючи з сьогоднішнього дня. Хоча сьогодні жодних учасників у Вас ще немає. А я вже підготував Вам таких учасників, – посміхнувся Айдар.

Тарас глянув на Ірену, її очі світилися захопленням від перспективи участі в подіях, які, можливо, будуть сенсацією.

- Погоджуйся, Тарасику! Це так цікаво. І ти не залишиш мене у готелі? - благаючим голосом запитала вона.

- Ви можете їхати з нами, – відповів замість Тараса Айдар. Він був вдячний Ірені за підтримку.

- Fantastycznie, hura! Дякую, Айдарчик.

- Коли почнемо? – спитав Тарас.

- Наші люди зберуться о 14 годині. Тож ми можемо їхати вже зараз.

Тарас та Ірена сіли на заднє сидіння білого Ленд Крузера, Айдар – поруч з водієм, молодою людиною років 25.

- Куди їхати? - Запитав той.

- До Болата. К «Алтин Орда».

- Слухаюсь, - відповів той.

Розділ 7

Роумінг українських операторів мобільного зв'язку в Казахстані є досить дорогим, але Тарас на ньому не економив. Зв'язок – це один з головних засобів, що забезпечують безпеку. І тепер він відкрив у смартфоні Гугл-карту і по GPS дивився, куди вони їдуть.

З проспекту Достик машина звернула на вулицю Сатпаєва і незабаром в'їхала на велику площу. Айдар показав рукою на велику красиву будівлю, що нависала над нею:

— Це акімат Алмати. Адміністрація міста, по вашому. А за ним вище – будівля старої резиденції президента. Напевно, завтра тут буде багатолюдно. Втім, це ви побачите самі.

— Площа Республіки, — прошепотіла Тарасові на вухо Ірена. - Головна площа Алмати.

З площі автомобіль повернув праворуч на вулицю Жовтоксан, а потім продовжив шлях до західної околиці міста по проспекту Абая. Цей проспект - головна магістраль міста, що йде паралельно вулиці Сатпаєва, і починається практично від готелю «Казахстан». Тарас зрозумів, що Айдар навмисне зробив невеликий гак на площу Республіки, щоб показати їм її. Але він помітив і інше - поліцейський, який регулював автомобільний рух на в'їзді на площу, козирнув їхньому автомобілю.

І в Тараса з'явилось почуття, яке раніше не виникало. Вдома він завжди жив, керуючись простою парадигмою: він із братами-патріотами захищає український народ від злочинної компрадорської влади, яка формується некорінним етносом та частиною українців, які втратили національну ідентичність. А зараз він відчував те, що психологи називають когнітивним дисонансом. Їхні західні друзі, які справді багато що зробили для України, просили допомогти людям, які народом не можна було вважати. Більш того, Айдар вочевидь був не останнім представником казахської влади. А тієї її частини, яка знала про майбутні масові антиурядові протести, і не тільки не перешкоджала їм, а збиралася взяти в них активну участь. Це було для Тараса зовсім нове, в Україні з ним таке не траплялося.

Але він заспокоював себе - розповідь, що відбувалося на Майдані в 2013-2014 роках. Ну що тут незаконного? І на що це може вплинути?

Автомобіль тим часом доїхав до станції метро Москва і завернув на вулицю Утеген Батира, якою об'їхав озеро Сайран. Потім знову поїхав на захід уже проспектом Райимбека. Їхали довго, вже виїхали за межі Алмати, коли побачили величезний критий ринок – найбільший ринок у Казахстані.

- «Алтин Орда» належить молодшому братові колишнього президента, Болату Назарбаєву, – шепнула Тарасові Ірена.

Машина проїхала повз ринок і зупинилася біля великої будівлі поблизу нього. Айдара тут уже чекали - молодий казах, що стояв біля вхідних дверей, кинувся до автомобіля, відчинив його двері і шанобливо його вітав. А літній чоловік, що стояв біля входу, обійняв Айдара.

- Ну що, рішення ухвалено? – спитав він.

- Так, сьогодні вночі.

- В Астані?

- Ні, тут, в Алмати. Центр повідомили про ухвалене рішення. Але там мовчать.

- А що Єлбаси?

- У нього серцевий напад. І з ним немає зв'язку.

- Якщо що, то відповімо ми? Алматинське управління, - невесело посміхнувся чоловік.

- Ми виконуємо наказ, - жорстко відповів Айдар.

Тарас зрозумів, що цей діалог мав безпосереднє відношення до тієї ситуації, про яку він думав дорогою.

Літній чоловік, що їх зустрічав, зробив широкий жест рукою, запрошуючи їх увійти до будівлі. І вони потрапили до великого приміщення, схожого на червоний куточок підприємства радянських часів.

На всю ширину однієї з глухих стін було обладнано щось подібне до невисокого постаменту, на якому стояв довгий стіл, покритий червоною матерією. За столом стояло п'ять стільців, а на стіні висів великий портрет Нурсултана Назарбаєва. Поруч із яким був текст казахською мовою - ймовірно цитата з його виступу.

На столі були 2 графини з водою та склянки. Вся решта площі кімнати була заставлена фанерними кріслами з сидіннями, що відкидаються. Особливо пригнічували великі вікна: на них не було штор і мили їх востаннє, мабуть, не раніше минулого літа. Майже всі стільці були зайняті – у кімнаті знаходилося не менше сотні чоловіків-казахів віком від 20 до 40 років.

- Ассалам алейкум, - голосно сказав Айдар, увійшовши до кімнати, посміхаючись, кланяючись і притискаючи руку до серця.

- Ва Алейкум Ассалам, - в різнобій відповідали йому присутні. Хтось із них вставав і кланявся у відповідь, хтось відповів сидячи, притискаючи руку до серця. Деякі мовчки дивився на тих, хто увійшов, не висловлюючи жодних емоцій.

Потім увага присутніх повністю переключилася на Ірену - тут явно ніхто не очікував побачити жінку. Та ще європейку. Втім, вона швидко оцінила неоднозначність ситуації та запобігла її продовженню - сіла на стілець біля далекого краю столу і закрилася газетою. Більше із зали її видно не було.

Айдар виступав перед присутніми хвилин двадцять, і це був не спіч, а скоріше діалог. Із зали ставили запитання, на які він відповідав. У залі не завжди погоджувалися з тим, що говорив Айдар, і тоді по рядах прокочувався несхвальний шум, і з різних місць дальньої частини зали лунали вигуки. Іноді, навпаки, шум був схвальний, і деякі присутні аплодували. Часто зал дружно сміявся, мабуть що, промовленому Айдаром жарту. Він добре розумів цих людей і вмів ними керувати.

Розмова велася казахською мовою, і Тарас не знав, що Айдар говорить. Але можна було зрозуміти, що обговорювалися деталі якихось подій. Іноді у фразах можна було чути слово тенге, і тоді зал реагував особливо емоційно.

Позбавлений можливості розуміти зміст розмови, Тарас намагався займатися фізіогномічними спостереженнями. Серед тих, хто сидів у залі, зовсім не було інтелігентів, швидше в них вгадувалися мешканці міських околиць, які заробляли переважно фізичною працею. Постійною чи періодичною, випадковою. Вони мали грубуваті обличчя, одяг без претензії на модність, зачіски «без фантазії». Свою думку висловлювали короткими фразами з надмірною жестикуляцією. І в приміщенні відчувався запах ношених речей.

Все це сильно відрізняло їх від тих алматинців, з якими Тарас встиг поспілкуватися з моменту свого прильоту в країну. Особливо від Айдара. Тим не менш, останній у їхньому оточенні був зовсім своїм.

Зрештою, Айдар перейшов на російську мову та представив Тараса, як видатного керівника революції в Україні 2014 року. Завдяки якому було повалено реакційний уряд. І котрий обіцяв розповісти, як це відбувалося.

Айдар свідомо сильно перебільшував, але ці простакуваті хлопці з міських околиць йому вірили і після такого представлення слухали Тараса майже із захопленням. А Тарас був досвідченим вчителем і вмів зацікавити слухачів. Щоправда, виявилось, що в залі не всі знають російську мову достатньо, щоб його слухати. І Айдар зголосився здійснювати синхронний переклад з російської на казахську.

Розділ 8

Осягати науку вуличних протестів Тарас почав у далекому 2004 році, 18-річним юнаком. І першими його «вчителями» були хлопці із сербського громадського молодіжного руху «Отпор!». Восени 2000 року вони відіграли вирішальну роль у революційних подіях у Белграді, в результаті яких був переможений комуністичний режим Слободана Мілошовича, і тепер їх досвід переймали в інших посткомуністичних країнах.

У наступні кілька років на кшталт організації «Отпор!» були створені молодіжні протестні рухи у низці країн, де згодом відбувалися аналогічні революційні події. А лідери «Отпор!» проводили навчальні семінари для активістів таких молодіжних організацій, як «Кмара» у Грузії, «Зубр» у Білорусії, «МІАФТ!» в Албанії, "KeiKei" у Киргизстані, "Volga" в Узбекистані, "Пульс свободи" в Лівані.

В Україні влітку 2004 року дводенні семінари для активістів «Пори!» (чорною) були проведені в 23 обласних центрах, в одному з них брав участь Тарас Дікий, який щойно закінчив школу. Тренерами на цих семінарах були координатори "Отпору!" Станко Лазендіч та Олександр Марич, брав участь у них координатор білоруського «Зубра» Влад Кобець. Фінансував проведення цих семінарів Westminster foundation for Democracy, який виділив для цього 64 тисячі фунтів стерлінгів.

Тренери з руху «Отпор!» ділилися на семінарах у тому числі теоретичними основами ненасильницького опору, і з того часу книга американського професора Джина Шарпа «Від диктатури до демократії» з його знаменитими 198 методами ненасильницьких дій була в бібліотеці Тараса. Але молодь, яка прийшла до «Пори!», була радикальною, їй більше цікавили конкретні приклади дій та їхні результати. І дуже скоро, після 2004 та 2014 років, таких прикладів та результатів Тарас знав набагато більше, ніж їх знали серби до 2004 року. І вже українці стали кращими у світі експертами в організації повалення авторитарних режимів. Серед таких експертів був Тарас Дікий.

Він розпочав свій виступ із викладу правил формування та управління колоною протестувальників, що рухається у напрямку поліцейських кордонів. Успішність чи не успішність такої демонстрації залежить від того, чи зможе колона подолати ці кордони? Якщо зможе, то кількість протестувальників наступного дня зросте, не зможе – зменшиться. Тому, якщо не вдасться вмовити поліцію пропустити мітингувальників, то кордон треба подолати. А для цього в авангарді колони повинні бути не мирні громадяни, що приєдналися до неї, а шибеники, готові битися з силовиками. Відбирати у поліцейських щити, зривати каски, висмикувати з шеренги та бити поліцейських, що зазімалися, перевертати спецтранспорт, кидати у силовиків каміння та пляшки із

запальною сумішшю. Тарас розповів, які засоби для цього застосовували у Києві: ланцюги, якими користувалися прихильники «Братства» Корчинського, довгі палиці з металевими наконечниками, якими у січні 2014 року озброїли сотні протестувальників, бруківку, коктейлі «Молотова».

Проте не менш важливий для прориву кордонів є другий ешелон колони. У ньому мають бути люди фізично сильні та врівноважені. Саме вони повинні кинутися у прорив, якщо такий буде пробитий авангардом, і повести за собою всю масу колони. А якщо поліція витримає атаку і почне затримувати бійців з авангарду, другий ешелон має стати перед поліцією монолітною стіною незброєних мирних протестантів. Використання поліцією спецзасобів проти якої за кордоном розцінюють як непропорційне застосування сили проти мирних демонстрантів. А після міжнародного кримінального суду по Югославії таких оцінок Заходу побоюються силовики більшості країн «третього світу».

Ще одне завдання «другого ешелону» - дати можливість бійцям з авангарду відійти і сховатися у натовпі. Їх можна навіть виривати з рук поліцейських, якщо їх затримують, але у цьому випадку насилля проти силовиків не застосовується. Отже другий ешелон переважно має складатися з людей підготовлених та мотивованих.

Як негативний приклад Тарас навів події біля адміністрації президента України 1 грудня 2013 року, коли кордон з молодих нацгвардійців атакували близько 300 мітингувальників. Атакували дуже агресивно, і тим довелося не солодко. Але у наступаючих не було «другого ешелону», і першою же контратакою «Беркут» розігнав мітингувальників протягом декількох хвилин.

Що стосується великих протестних колон, то основна частина тих, хто приймає у них участь – це люди, які приєдналися. І які з організаторами демонстрації безпосереднього зв'язку не мають. Вони найчастіше не знають цілей, програм, маршрутів тощо. І щоб їхня участь в акції була ефективною, їх треба організувати, їхній ентузіазм потрібно підтримувати. Тому по всій довжині колони мають діяти активісти-організатори. З мегафонами та іншими звуковими пристроями, якщо мітинг санкціонований. І без звукових пристроїв, коли мітинг заборонений. Але вони мають розмовляти з людьми у колоні, підказувати, що робити, постійно впливати на неорганізовану масу учасників.

Крім того, довгу колону потрібно захищати з обох боків. Насамперед від провокаторів, які можуть намагатися демотивувати учасників. Або створити підстави для втручання силовиків. Тому і тут мають бути міцні чоловіки, здатні дати фізичну відсіч провокаторам. Або третім особам, які можуть намагатись перешкоджати руху колони.

Мотивація таких активістів найчастіше буває як ідеологічна, так і фінансова.

Зрештою, дуже важливо мати можливість відрізнити «своїх», організованих учасників демонстрації від людей, які приєдналися до акції. Тим більше від випадкових перехожих. На Майдані 2004 року універсальною «відзнакою» був помаранчевий шарфик. У 2013-2014 роках подібних «відзнак» було кілька, але майданівці завжди могли відрізнити соратників від сотень туристів, які ходили між наметами у пошуках гострих відчуттів.

У цьому місці виступ Тараса перервав один із учасників семінару, який запитав, а як вони будуть впізнавати своїх?

- Використовуємо білі пов'язки? - запитав Айдар.

- Небезпечно, - заперечив літній колега, що сидів з ним поруч. - Надто відверто для оточуючих.

- Помаранчеві шарфи, - крикнули із зали.

- Чого там шарфи, помаранчеві куртки, - відгукнулися з іншого кінця зали.

- Стільки помаранчевих курток ми, мабуть, не знайдемо. «А червоних?» — чи то сказав, чи подумав вголос Айдар.

Тарас продовжив ділитися досвідом київського Майдану 2013-2014 років, зупинившись на захисті контрольованої повстанцями території від нападів силовиків. Основний засіб для цього – зведення барикад. Зібрані з підручних матеріалів, вони мають бути достатньо міцними, щоб їх не могли зруйнувати поліцейські броньовики та пожежні машини. А барикади на Майдані у Києві у 2014 році – це ціла фортифікаційна система, яка захищала площу з усіх боків. Барикади були взаємопов'язані, щоб втрата однієї не призводила до прориву «Беркуту» на площу. І кожна має бути забезпечена всім необхідним для її оборони – пляшками із запальною сумішшю, камінням, загостреними цівками тощо. У січні 2014 року на вулиці Грушевського протестувальники навіть збудували катапульти, яка завдала спецназу багато неприємностей.

Тарас розповів і про те, як було організовано життя захисників Майдану, які перебували там постійно. Навіть у двадцятиградусні морози. Як утеплювали армійські намети, чим і як їх опалювали, де брали дрова. Чим годували людей, як працювала кухня. Зрештою, де захисникові справити природні потреби — це теж важливо при тривалому перебуванні багатьох людей в одному місці. Про пункти обігріву у зайнятих будинках навколо Майдану. Про систему надання медичної допомоги пораненим та хворим.

Багато захисників Майдану отримували медичну допомогу в Михайлівському золотoverхому монастирі, її надавали як професійні медики, так і ченці. Але Михайлівський собор знаходиться за 500 метрів від майдану Незалежності, і всього за 100 метрів від головного входу до київського міського управління МВС. Щоб забезпечувати логістичний зв'язок між Майданом та собором, на Трьохсвятительській площі було створено укріплене наметове містечко.

Розповів Тарас і про унікальну систему управління обороною Майдану через мікрофон на концертній сцені. До цієї сцени прямо під час виступу артистів міг вийти один із комендантів Майдану і віддати розпорядження щодо дій захисників.

Нарешті, він показав, як прямо на вулиці можна виготовити коктейль Молотова.

Розділ 9

Виїжджали Тарас і Ірена від ринку Алтин Орда близько п'ятої вечора, Айдар розпорядився відвести їх до Алмати Арени на своїй машині. Він уже зізнався Ірені, що є офіцером комітету національної безпеки. І приділяв їй все більше знаків уваги.

У свою чергу, Ірена в усю фліртувала з красивим казахом. І іноді сяючими очима поглядала на Тараса, чи не ревнує? Тарас не ревнував, він розумів, що ця неймовірна жінка розпоряджається своїм тілом виключно з власної волі. Або за своєю примхою. І з його думкою рахуватися не буде. Вона не його дівчина, це він її бойфренд. Так вона вирішила.

А в нього є його дружина Ірина – надійна, вірна, дбайлива. У нього є дві чудові дочки.

Прощаючись, Айдар спитав у Тараса розмір одягу і записав у себе в блокноті.

Коли Тарас та Ірена доїхали до Алмати Арени, вже темніло. До 19 годин, про які казав Купенко, було ще багато часу, і вони пообідали в піцерії, що знаходиться в будівлі арени. І звідси спостерігали, як до Алмати Арени почали підходити люди.

Їх було небагато, і за їхньою поведінкою було зрозуміло, що вони знали, куди і з якою метою прийшли. Більшість присутніх мали цілком респектабельний вигляд, який сильно контрастував з зовнішнім виглядом людей, з якими Тарас спілкувався годину тому. Вони були добре одягнені, при спілкуванні багато посміхалися, переходили від однієї невеликої групи до іншої, віталися. Інколи обнімалися. Люди явно добре знали одне одного. Було багато жінок. Тарас зробив висновок, що всі вони належать до якоїсь політичної групи, яка, мабуть, й організувала цей мітинг.

Майданчик перед Алмати Ареною цілком підходив для проведення політичних акцій: він має досить велику територію, поруч є зупинки кількох маршрутів міського транспорту і навіть громадський туалет. Сама будівля спортивного комплексу – сучасна, особливо гарна вночі. Коли вона яскраво освітлена, і освітлення влаштоване так, що будівля здається обрамленою колонами зі світла.

Але це місце знаходиться дуже далеко від центру міста - до будівлі акімату на площі Республіки найкоротшою дорогою звідси 13,3 км. І збирати тут людей, щоб потім вести їх туди – навряд чи так вчинив би розумний організатор.

Пообідавши, Тарас та його супутниця приєдналися до учасників мітингу, і Ірена почала фотографувати те, що відбувається, своїм айфоном. Тарас же тим часом займався звичним - оцінював дії силовиків, які перебували на площі.

Це були поліцейські та національні гвардійці, і спочатку їх було значно більше, ніж людей, які на той час прийшли на мітинг. Людей з п'ятсот. Але вони не сформували оточення, як зазвичай роблять із метою охорони громадського порядку. Навпаки, силовики розташувалися так, щоб зручніше було діяти проти учасників мітингу. Було зрозуміло, що саме для цього вони сюди й приїхали - розганяти. А на узбіччі вулиці, що примикає до площі, стояло кілька білих поліцейських мікроавтобусів, які мабуть що збиралися використовувати як автозаки.

Мітинг відкрив молодий казах, який говорив у мегафон про мирний характер акції, закликав нічого не громити і поводитись культурно. Він оголосив про мету мітингу – підтримати протестувальників Жанаузена.

Майже одразу після цього поліція почала затримувати мітингувальників. І першим затримала людину, яка відкрила мітинг. Виникла сутичка, в якій кілька активістів було побито, їх заштовхали в мікроавтобуси. Затримання продовжувалися й після цього. Вони не були тотальними, але щойно хтось намагався вимовити промову чи якимось чином керувати мітингувальниками, його негайно вихоплювали із натовпу та «вантажили» в автобуси. За оцінкою Тараса, було затримано від 50 до 100 учасників мітингу.

Тим часом кількість людей на площі перед Алмати Ареною почала стрімко збільшуватись, сюди йшли тисячі людей. Переважно чоловіки. Їхньому приходу ніхто не перешкоджав - оточення силовики так і не виставили. Вони продовжували затримувати та бити тих, хто був на майданчику перед ареною та намагався якимось чином керувати цим людським морем.

– Ідіоти, що вони роблять? – Тарас узяв Ірену за руку і кивнув у бік поліцейських. – Цими діями вони провокують людей, яких зараз разів в десять більше, ніж їх. І зараз натовп розжене поліцію.

За кілька хвилин так і сталося. Двох поліцейських, які тягли з натовпу чергового затриманого, молоді чоловіки, що стояли поруч, звалили на землю і почали бити. На підмогу було кинулося кілька колег, але на них чекала така ж доля. А потім мітингувальники накиннулися на решту силовиків, які знаходилися біля Алмати Арени. Поліцейських та нацгвардійців били, у них відбирали щити, поліцейські кийки, плащі.

За лічені хвилини силовики ретирувалися, залишивши на місці конфлікту кількох своїх колег. Скривавлені, ті просили про пощаду. І деяким справді вже була потрібна медична допомога. У натовпі знайшлися люди, які захистили їх від подальшого побиття, допомогли, викликали медиків.

Незабаром перед будівлею Алмати Арени сформувався натовп приблизно з десяти тисяч людей, який щойно прогнали поліцейський підрозділ, але яким ніхто не керував. І ці люди не знали, що робити далі. Вони прийшли протестувати проти дій влади, але жодної влади тут не було. І тоді вони вирішили йти туди, де влада перебуває, на площу Республіки. Їх ніхто туди не вів, вони не мали для цього лідерів. Вони приймали таке рішення стихійно, всі разом, усі тисячі людей одночасно.

Людське море повільно покотилося вулицею Момишули на південь, заповнюючи всю проїжджу частину. Позаду людської колони їхали кілька автомобілів зі знятими номерами, які безперервно сигналізували, закликаючи інших алматинців приєднуватися.

Тарас та Ірена теж йшли в цьому морі людей. Ірена фотографувала вуличні сцени, які їй здавались цікавими, а Тарас спостерігав за оточуючими. І його турбувало те, що ці оточуючі – це переважно чоловіки. І практично усі – казахи. Точніше – його турбувала Ірена у такому оточенні.

Тарас узяв її за руку. Він сказав їй, що сьогодні нічого значного більше не станеться. Адже після пішого походу протяжністю півтора десятка кілометрів ентузіазм більшості учасників акції буде вичерпаний. Тому на основні події треба чекати вже завтра. А ось знаходження в емоційно збудженому натовпі чоловіків-казахів яскравої блондинки-європейки дійсно може призвести до ексцесів.

Ірена намагалася проігнорувати ці доводи, проте Тарас наполягав. І цього разу був наполегливим. Навіть жорстким. На перехресті вулиці Момишули з проспектом Рискулова вони вийшли з колони та намагалися викликати таксі. Але додаток «Uber» повідомляв, що вільних машин немає. Тарас зрозумів, що водії таксі просто не хочуть їхати в район, де багато протестувальників. І вони пішли від вулиці Момишули проспектом Рискулова далі, до ресторану китайської кухні, і ще раз викликали таксі. Поки чекали, Ірена обняла Тараса і притулилася головою до його грудей.

– Ми їдемо разом?

- Ні, я мушу повернутися. Ми зустрінемося з тобою у готелі, на 26 поверсі.

Зрештою під'їхала машина таксі. Допмагаючи Ірені сісти в машину, Тарас не знав, що бачить її востаннє.

Розділ 10

Тарас наздогнав колону протестувальників на перехресті вулиць Момишули та Толі бі і деякий час йшов позаду, спостерігаючи за нею ніби збоку. Більшість демонстрантів були одягнені в темний або чорний одяг, тож тепер чорний потік плавно котився яскраво освітленою вулицею. Але кількість людей у ньому поступово зменшувалась.

Потім Тарас наздогнав колону і прилаштувався до гурту з двох чоловіків та жінки. Вони були далеко не молоді, один із чоловіків ніс плакат. Проте, плакат – це надто сильно сказано, чоловік тримав у руках лист щільного паперу формату А2, на якому синім фломастером і не дуже рівними літерами було написано «Шал, кет!».

— Що означає «Шал, кет», — спитав Тарас. Чоловік та його супутники здивовано на нього подивилися:

- Старий, йди.

- А хто цей старий? – Тарас це розумів, але хотів викликати людей на розмову.

- Це наш колишній президент, Назарбаєв.

- Та який він колишній. Це скоріше Токаєв тимчасовий. А Назарбаєв і його клани - були, є і будуть господарями нашої землі, - не погодилася жінка, що йшла з ним. Вона була повна, сильно втомилася і важко дихала. Цілком зрозуміла причина роздратування.

- Більш не буде! Шал, кет, - голосно вигукнув чоловік. І люди довкола відгукнулися:

- Шал, кет.

Тарас згадав колосальний марш протесту, який відбувся у Києві 1 грудня 2013 року. Маршрут тоді був значно коротшим – Володимирська, Шевченка, Хрещатик. А людей було значно більше. Той марш був відповіддю киян на жорстоке побиття міліцією молоді на майдані Незалежності в ніч проти 30 листопада. Тарас не брав участі у цій демонстрації, але бачив телерепортажі з неї. І пам'ятав обличчя його учасників. Обличчя людей, з якими він зараз ішов у колоні вулицями Алмати, були схожими – горді та щасливі.

- Ти, мабуть, іноземець? - запитав чоловік. – А я в опозиції Назарбаєву з 2005 року, коли він розігнав «Демократичний вибір Казахстану».

- А до цього, з часів Жовтоксана, Назарбаєва він підтримував, - зауважила жінка, ймовірно його дружина.

- З часу Жовтоксана були не я, а ми, - примирливо сказав казах, і легенько обійняв жінку.

- І що змінилося? – спитав Тарас.

- Назарбаєв, коли став на чолі Казахстану у 1989 році, підтримав учасників революції студентів, називав їх провісниками незалежності, перейменував вулицю Миру на вулицю Жовтоксан, збудував пам'ятник повстанню. Припинив кримінальні справи проти учасників, деяких навіть нагородив, – чоловік говорив із явною ностальгією в голосі.

- Але не тебе, - зауважила жінка.

- Пізніше, коли 1991 року він став президентом, він проводив роботу з національного відродження Казахстану. З країни виїхало багато росіян, а казахи і за чисельністю, і за впливом стали реальною більшістю у своїй країні, - чоловік говорив

неквапом, з сумом і гордістю одночасно. Так, як люди звичайно згадують роки своєї молодості.

- І потім виявилось, що всю економіку країни присвоїли кілька кланів, для яких Назарбаєв – господар. За статистикою в країні було економічне зростання, а люди жили дедалі бідніше. Особливо важко жилося мешканцям сільської місцевості та віддалених передмість, де неможливо знайти добре оплачувану роботу, - голос чоловіка ставав дедалі більш напруженим.

- Нечисленні опозиціонери розповідали людям правду про Назарбаєва, але на кожних чергових виборах за нього голосувало дедалі більше виборців, у 2015 року за нього проголосували понад 97%. Але це не тому, що народ почав його більше любити - було розчавлено всю опозицію. В країні залишилося лише 6 партій, і всі були пропрезидентські. Культ особи Назарбаєва розростається. І раптом навесні 2019 року він пішов у відставку, а виконувачем обов'язків президента за конституцією став голова сенату Токаєв. Восени того ж року Токаєв виграв президентські вибори та став президентом країни без приставки т.в.о. Але для народу нічого не змінилося, життя не покращало. І немає жодних надій на покращення, поки при владі Назарбаєв та «пташеня з його гнізда» Токаєв. Хоча, особисто я впевнений, що Токаєв – лише маріонетка Назарбаєва, який, як і раніше, має всю повноту влади. Але сьогодні, - він голосно крикнув:

- Шал, кет. – І натовп дружно відповів:

- Шал, кет.

Розділ 11

Сам Тарас Дикий завжди ставився до Назарбаєва негативно. У «Волі» його вважали другом Москви, а отже – ворогом України. І коли в 2019 році влада в Казахстані перейшла до Токаєва, Тарас сприйняв це з оптимізмом. Все-таки Токаєв деякий час працював у керівництві ООН і можна було очікувати, що став «західником». Хоча б трохи.

Але надії не виправдалися, з ініціативи Токаєва до конституції Казахстану було внесено зміни, згідно з якими Назарбаєв отримав довічний титул Єлбаси – лідер нації. Він залишався головою ради національної безпеки, тобто особисто контролював увесь силовий блок. Йому за життя встановлювали пам'ятники, його ім'ям називали міста та проспекти, парки та університети. І він залишався головою правлячої партії «Нур Отан». Яка на парламентських виборах у січні 2021 року набрала понад 71% голосів. Тобто парламент також був його. А наприкінці 2021 року Назарбаєв їздив до Росії на переговори з Путіним.

В експертному середовищі, дружньому до «Волі», почали говорити про те, що Токаєв – транзитний Президент, до передачі влади прямим спадкоємцям Єлбаси.

Гасло «Шал, кет» Тарас уперше почув на цьому мітингу. Оскільки в перші дні протестів гасла були виключно економічними – проти різкого подорожчання газу, проти низьких зарплат тощо. І Тарас добре розумів, що поява нового гасла радикально змінювала ситуацію в Казахстані, протести набували політичного характеру. Наразі протестувальники вимагали зміни влади. І не тільки Назарбаєва, а й Токаєва також. Схоже, що в Алмати справді починається революція.

Тим часом колона вийшла на проспект Абая та заповнила обидві його смуги. Тарас йшов зустрічною, на правому узбіччі якої стояло багато легкових автомобілів. Деякі з них з працюючими двигунами та увімкненими фарами - вони перечікували прохід колони, щоб продовжити шлях. Демонстранти, проходячи повз, ляскали долонею по капоту таких машин, і над колоною стояв безперервний шум від таких ударів. Це не була агресія, демонстранти не прагнули завдати шкоди автомобілям, вони закликали водіїв приєднатися.

Але Тарас помітив, що жоден з цих змушених зупинитися автомобілів, не повернув і за колоною не поїхав. Тож, хоча колона демонстрантів дійсно була великою, але говорити про загальну підтримку протестів мешканцями мегаполісу не доводилося.

З проспекту Абая колона повернула на вулицю Жовтоксан, удень Тарас їхав саме цією дорогою з готелю до ринку «Алтин Орда». І зараз йому здавалося, що це відбувалося у далекому минулому.

Коли Тарасові та його супутникам залишалося йти до площі Республіки метрів сто, попереду пролунали перші вибухи світлошумових гранат. На площі, ближче до проспекту Назарбаєва, стояла щільна група СОБРу, а площею їздили колами поліцейські автомобілі, розганяючи людей, що вийшли на неї.

Потік протестувальників, що виплеснувся на площу з вулиці Жовтоксан, розділився на три окремі потоки. Спокійніші учасники попрямували до монумента Незалежності, з ними пішов і Тарас.

Ще одна частина попрямувала до будівлі акімату і вздовж його бічних корпусів, вони розбили і підпалили шість поліцейських автобусів, що там стояли. А невелика група відокремилась від них, подолала супротив охорони та проникла до будівлі акімату. Усередині вони були недовго, невдовзі їх звідти витіснили.

Найрадикальніша частина людей, які ще не охолонули після зіткнення з силовиками біля Алмати Арени, атакувала соборівців - вони кидали в них каміння. Силовики відповіли залпом гранат із сльозогінним газом. Площу затягла хмара задушливого газу і протестувальники почали розбігатися. Більшість повернулися на вулицю Жовтоксан і побігли у бік проспекту Абая. Групи поліцейських їх переслідували, знову розпочалися затримання.

Тарас стояв біля монумента Незалежності і спостерігав, як обезлюднює простір перед ним. Перший день закінчувався перемогою силовиків, які прогнали протестувальників із головної площі міста. Але Тарас думав, що тепер це не має значення. Наразі він був упевнений, що революція в Казахстані розпочалася. І те, що відбувається тут, дуже схоже на події першого грудня 2013 року в Києві.

Він дістав носову хустку і вилив на неї залишки питної води, яка в нього ще була. Потім прикрив мокрою хусткою ніс та рот. Дихати стало трохи легше. І він побіг від монумента вниз вулицею Байсеїтовою. Спритно ухилившись від удару кийка, який намагався завдати йому поліцейський.

На проспекті Абая він повернув праворуч і вже спокійно пішов у бік площі Абая. Незабаром він побачив пам'ятник видатному казахському поетові та просвітителю, за сто метрів від якого знаходиться готель «Казахстан».

Розділ 12

Адміністратор готелю попросила Тараса назвати своє прізвище.

- Тарас Дикий, - відповів він.

- Вам залишили записку, - сказала вона з посмішкою.

Записка була від Сергія Куценка, той запрошував його піднятися до ресторану на 26-й поверх.

Але Тарас спершу підвівся у свій номер, швидко прийняв душ і переодягнувся. Він хотів виглядати краще, очікуючи побачити у ресторані Ірену. Але її там не було. За столиком поряд з Куценком сидів молодий чоловік не старше 30 років, який підвівся назустріч і представився:

- Михайло Клочков.

У нього було невиразне обличчя, з рисами, що видавали в ньому інтроверта з астеничним типом характеру. До того ж, він явно не був фізично розвинений. Люди такого типу зазвичай не викликають великого інтересу молодих осіб, які шукають собі пару, керуючись стародавніми інстинктами. До того ж й одягнений він був непомітно - джинси, кросівки, світшот. Хоча вочевидь не дешеві.

- «Амазон», - сказав він, помітивши погляд Тараса. І прибрав з стільця Тараса рюкзак, з якого виглядав ноутбук із накусаним яблуком на кришці.

Сергій Куценко, як завжди, був одягнений витончено й дорого – синій італійський костюм із червоною бездоганно зав'язаною краваткою, біла сорочка та мокасини із чорної шкіри з рожевим відливом. І темно-червона хустка у боковій кишені піджака.

Перед Сергієм була тарілка з морепродуктами, перед Мишком – з пастою, на столі стояла відкрита пляшка білого італійського вина. Тарас замовив собі стейк.

- Чим займаєтеся? — спитав Тарас у Михайла, щоб якось увійти в розмову, яка розпочалася задовго до його приходу.

- Мишко – один із найкращих в Україні фахівців у галузі SEO. Це якщо офіційно. А якщо неофіційно, то Мишко співвласник великої української ботоферми, – відповів замість Клочкова Сергій.

– А Ви директор школи, – усміхнувся Михайло.

– І депутат місцевої ради, – додав Сергій.

– І сотник Майдану, – завершив Михайло.

– Позналились, – засміявся Тарас. - А де Ірена?

- Вона повечеряла, підписала контракт та пішла. Сказала, що втомилася. Мені здалося, що вона чимось незадоволена. До речі, вона розповіла дуже цікаву історію, як один українець навчав хитрощам здійснення революцій мешканців місцевих фавел. Як це на Вас вийшли місцеві власники плаща та кинджала?

- Є такий Девід, Ви його, напевно, знаєте. Наша партія його прохання завжди виконує. Принаймні, намагається виконувати.

- Я знаю Девіда. Я не знаю, що його пов'язує із казахськими КДБешниками? Дуже дивна історія такої їхньої участі. Не зрозуміло, що хочуть? Не хотілося б, щоб ця їхня активність нашкодила нашим планам.

– Я зробив щось не так?

- Та ні. Яка різниця, кого вчити скидати владу чужої країни, місцевих інтелігентів чи місцевих Гаврошів? Адже це лише навчання. Розкажіть краще, що бачили увечері.

Тарас докладно розповів, що бачив та чув від початку мітингу біля Алмати Арени до моменту, коли пішов із площі Республіки.

- Значить, Булата заарештували?

- Булат, це той, хто відкрив мітинг?

- Не лише відкрив, але й організував. Залучив до участі у ньому майже всю свою незареєстровану партію. Усіх сто чоловік. Чи двісті?

- Мітингувальників було тисяч із десять.

- А ось це заслуга не Булат. А Мишка.

- Михайла?

- Розумієте, - вступив у розмову Мишко. Було видно, що він пишався добре зробленою та успішною роботою. – У 21 столітті видавати газету «Іскра» дуже дорого та неефективно. Сьогодні потрібно всього півдня, щоб інформацію про проведення мітингу біля Алмати Арени дізналися не менше мільйона людей. Для цього існують соціальні мережі і так звані ботоферми. І те, що з мільйона прийшли лише десять тисяч – так місце там надто віддалене. Але іншого інформаційного приводу, ніж проведення мітингу Булатом, ми не мали.

- У політології існує така закономірність – революцію роблять люди, які становлять 2-3% від чисельності населення. Думка решти 97-98% населення не має жодного значення, має значення лише здатність влади протистояти. А два відсотки від чисельності жителів Алмати – це понад 40 тисяч, - міркував вголос Сергій.

Вони стукнулися келихами за українською традицією, випили вино. Воно було значно гірше ніж те, яке Тарас та Ірена пили вранці.

- У Казахстані можна проводити мітинг лише з дозволу влади. І заяву треба подавати за п'ять днів. А якщо проводиться несанкціонований мітинг, то організаторів затримують. Провести санкціонований мітинг Булат не мав можливості. Ось його і затримала поліція, щойно він відкрив мітинг, - пояснив Сергій. - Але Булатові пощастило, що його затримали. Інакше щоб він робив з такою силою-силенною людей, для більшості з яких він далеко не є авторитетом.

«Який цинік цей випещений діяч», - подумав Тарас із наростаючою неприязню. Він завжди вважав, що людина, яка організовує мітинг, заслуговує на повагу.

- А як Ви розцінюєте гасло «Шал, кет»? - запитав Сергій.

- Думаю, що це гасло перетворює заворушення, спричинені економічними проблемами, на революцію, метою якої є повалення влади. А може, й зміна політичної системи. Зовсім інший рівень. Це як податковий майдан та революція гідності, які у різний час відбувалися на майдані Незалежності у Києві.

- Дуже гарна аналогія! Звичайно, у Казахстані і без нас існує серйозне невдоволення Назарбаєвим та його наступниками. Це об'єктивне тло. Але невдоволення багаторазово збільшується, якщо висловити його в яскравій емоційній формі. Такій, як гасло «Шал, кет».

- То це ви вигадали?

- У нашій справі головне, щоб казахи були впевнені, що вигадали це вони, - ухилився від прямої відповіді Сергій.

- А донести це гасло до мас, то була робота Михайла Ключкова? – задав риторичне питання Тарас.

Вечеря затяглася за північ. Вони їли, потім дивилися на фантастичний вигляд нічного Алмати із панорамних вікон ресторану. З іншого боку відкривався б не менш дивовижний вид на гору Кок Тобе, але зараз там було темно і сяяли тільки вогні телевежі.

Перед виходом Тарас підписав контракт.

– Завтра треба бути на площі Республіки о 12 годині, – нагадав перед відходом Сергій.

– І для відома – з сьогоднішнього вечора в Казахстані відключено WhatsApp та телеграм. А в Алмати запроваджено комендантську годину.

Коли Тарас повернувся до номера, то побачив у телефоні у додатку WhatsApp пропущене повідомлення. Воно було відправлене Іреною ввечері, коли він ще йшов у колоні вулицею Момишули:

- Ти мене покинув, і я ображена. Але завтра я тебе пробачу. Може бути.

- Ні, вона неймовірна, — подумав Тарас, відчуваючи до дівчини тільки ніжність. Він більше не соромився своїх почуттів, і вони більше не конфліктували в його голові з відповідальністю перед своєю сім'єю.

Розділ 13

Тарасові здалося, що він прокинувся надто рано і йому хотілося спати. Але на вулиці було вже видно, а годинник показував 8:15. Взагалі він ніколи не ставив будильник, і практично завжди прокидався в той час, в який планував вставати. Але цього разу, вочевидь, підвела різниця в часі, в Україні зараз було 4:15.

Він прийняв душ, поголився і почав одягатися. У цей час задзвонив телефон. «Ірена», - подумав він, зрадівши. Але на телефоні з'явився не польський код, а код Казахстану.

- Добрий ранок! Чи не розбудив? – почувся голос Айдара.

– Ні. І сподіваюся, що я теж не став причиною Вашої ранньої пробудки.

- Ви точно ні. Але якщо я вже в готелі, дозвольте до Вас увійти.

Тарас відчинив двері, там стояв Айдар, який закінчував розмову з худорлявим, міцно збитим чоловіком середнього віку.

- Домовилися, Армен? Ви починаєте діяти не раніше, ніж будинки будуть захоплені.

Вони потиснули руки, і чоловік пішов у бік ліфта.

Як і вчора, Айдар виглядав свіжим і був одягнений акуратно. І лише ледь помітні тіні під очима свідчили, що сьогодні він навряд чи багато спав. В руках у нього був пакунок.

- Ви й сьогодні підете до акімату?

- Неодмінно піду. О 12 годині не будете запізно? — спитав Тарас, пам'ятаючи доручення Сергія Куценка.

- Це дивлячись, що Ви хочете побачити? - відповів Айдар ухильно. — Але знаючи Ваші інтереси, радив би прийти значно раніше.

Він на мить зам'явся, підбираючи слова.

- У мене для Вас є невеликий презент, - і він простягнув Тарасові пакунок. - Це Ваш розмір. Дуже рекомендую, будьте сьогодні на вулиці у цій куртці.

Він знову зам'явся:

- Я знаю, що Ви не боязкого десятка. І маєте досвід у подібних справах. Але все одно прошу – будьте сьогодні уважними. І обережні. І не втручайтесь, це не ваша революція.

Він знову зам'явся, потім різко присунувся до Тараса, обійняв і притискнув його до себе:

- І прощайте, навряд чи ми вже побачимось. Мені було приємне знайомство з Вами.

У дверях він зупинився.

- Тарасе, без образ. Сьогодні в Алмати буде день чоловіків. Навряд чи Ірені потрібно у цьому брати участь. Я домовився про дуже цікаву для неї зустріч у іншому місті. Але вона Вам зателефонує.

«Ха, якщо Ірена не чоловік, то хто тоді в цьому світі чоловік», - усміхнувся Тарас, коли двері зачинилися. «І що це їй можна запропонувати, щоб вона поїхала з епіцентру таких подій?»

Він відкрив пакет, там була зимова куртка червоного кольору. Приміряв – справді це був його розмір. Звідки така турбота? Тарас не вірив, що цей КДБ-шник перейнявся до нього дружніми почуттями і раптом став дбати про нього. Тарас не Ірена, від якої може втратити голову будь-який чоловік.

І потім подумав: «А що, якщо Ірена ...». Він набрав номер її телефону, але почув повідомлення робота: «Телефон вашого абонента недоступний». Він вийшов і постукав у двері її номера, але за дверима було тихо.

Тарас прислухався до своїх почуттів. Ні, він не ревнував. Це було б безглуздо - до нього Ірена багато разів була в чоловічих обіймах. Різних. І багато разів буде після. Вчора жодних взаємних обов'язків між ними не виникло. Але його чомусь турбувала безпека цієї жінки, було гостре бажання щось зробити, щоб з нею нічого не трапилося. Щоб у неї все було гаразд.

«Треба ж, я вже ставлюся до неї, як до своїх дочок. Вона велика дівчинка і зможе сама про себе подбати», - заспокоїв він себе. Але її дзвінка все одно чекав.

Розділ 14

Перед тим, як вирушити на площу, Тарас зайшов до ресторану перекусити. У залі він побачив Сергія Куценка та Михайла Ключкова, які вже поїли, і тепер обговорювали щось, не дуже їм приємно. Більше того, Сергій мав вигляд засмучений, і тепер був схожий не на успішного аристократа, а на пристаркуватого буркотуна.

Тарас підсів за їхній стіл:

- Що, козаче, засмутився? - запитав він у Сергія.

Вчорашній день для українського політтехнолога був вдалим - пройшла досить багатолюдна демонстрація, загалом, досить мирна. І він розраховував, що сьогодні опівдні на мирний протест на площу Республіки вийдуть значно більше мешканців Алмати, ніж учора. У соціальних мережах з ночі мешканцям було доведено відповідну інформацію, і вона була сприйнята цілком позитивно. У більшості коментарів

підтримувалася ідея проведення мирного мітингу під стінами акімату, і багато хто погоджувався з думкою, що треба залишитися на площі наступної ночі.

Але з сьомої ранку в Інтернеті почали з'являтися повідомлення про те, що з північно-західної, північної та північно-східної околиць міста в центр просувалися кілька груп дуже агресивно налаштованих чоловіків чисельністю по кілька сотень людей. Вони напали на поліцейських та солдатів, роззброювали їх та били, захоплювали чи підпалювали військову техніку.

На перехресті вулиць Момишули та Толе бі силовики намагалися було зупинити одну з таких груп світлозвукowymi гранатами та сльозогінним газом, але були побиті та розсіяні, на місці залишилися перевернуті та палаючі їхні автомобілі. Звідси протестувальники продовжили рух вулицею Толе бі, де спалили офіс правлячої партії «Нур Отан».

- І що в цьому поганого? – Тарас не розумів занепокоєння Сергія. - Хіба у нас у Києві у 2014 році було не так?

- У нас не так було у 2013 року. І тепер Заходу складно буде вимагати від Токаєва утриматися від застосування сили до протестувальників. Токаєв може заявити у відповідь, що в Казахстані не мирний протест, а спроба збройного захоплення влади радикальними групами. А потім, незрозуміло, хто стоїть за цими добре організованими агресивними групами? Сформованими, схоже, із молоді бідних околиць міста? Які в них цілі, чого вони хочуть?

— Це невеликі за кількістю групи, і більшість протестувальників не мають до них жодного відношення, — зауважив Тарас.

- Звичайно. Але важливо не це, а те, як багато актів насильства внаслідок їхніх дій буде скоєно в місті? І як влада відреагує на ці акти насильства? До речі, де Ірена? Може, вона знає, що відбувається?

— Я не зміг їй додзвонитися, — відповів Тарас.

Сергій подивився на нього довгим поглядом, він розумів, що Тарас щось не договориює.

- Будь ласка, не затримуйтеся сьогодні на майдані довго. І ні в що не втручайтесь, - сказав Сергій, коли Тарас закінчив свій сніданок і підвівся, щоби йти.

- Тарасе, а де Ви взяли цю червону куртку? Чи привезли з України? Дуже яскрава, занадто буде впадати у вічі. Не боїтеся? Начебто Вам треба бути більш непомітним? Та й якість не дуже, – у свою чергу зауважив Михайло.

Вже на виході з ресторану, за одним із столів Тарас побачив чоловіка, якого біля його номера Айдар назвав Арменом. Він сидів в оточенні трьох міцних хлопців, по обличчях і жестах яких можна було б подумати, що вони є представниками кримінального світу. Армен махнув рукою:

- Гей, українець! Побачимося на майдані. Знайди мене там.

Розділ 15

Надворі було малолюдно і був сильний запах гару. Тарас пішов на площу Республіки тією ж дорогою, якою вони їхали вчора вдень автомобілем Айдара – вулицею Сатпаєва. І вже на повороті на неї з проспекту Достик його зупинили поліцейські:

- Куди прямуєте?

- Я історик із України. І в мене запланована зустріч із співробітником музею Казахстану.

- А чи не можна цю зустріч перенести на інший час?

- Ні, я завтра відлітаю.

- Знайшли час для зустрічей, - невдоволено пробурчав офіцер, але пройти дозволив.

Офіційного наказу не пропускати людей на площу Республіки він не мав, але керівництво просило це робити «за власною ініціативою». А випадок із цим українцем був нетиповим, тож нехай іде.

Це був один з завчасно підготовлених Тарасом варіантів «прикриття». Центральний державний музей Республіки Казахстан розташований прямо навпроти будівлі акімату, з іншого боку проспекту Назарбаєва.

На одному із семінарів для істориків пострадянських країн, який за гроші USAID проводився у Тбілісі, Тарас познайомився зі співробітником цього музею Семеном Черненком. Семен був етнічним українцем, предки якого переселилися до Казахстану з Поділля на початку ХХ століття. І зуміли залишитись українцями. Семен добре говорив українською, і це так сильно вразило Тараса, що вони потоваришували. Вчора Тарас подзвонив Семенові, і вони навіть домовились зустрітись. Не призначивши конкретної дати, колись. Таким чином Тарас підготував собі «укриття» поруч з центром подій, якщо раптом на майдані що піде не так. І ось тепер ця домовленість знадобилася. Він би дав телефон Семена поліцейським, якби вони захотіли перевірити його легенду.

Вулиця Сатпаєва була майже порожньою, як і величезна площа Республіки. Тільки в деяких її місцях Тарас бачив окремих поліцейських. Приблизно там вони знаходилися і вчора вдень - мабуть що вони мали регулювати тут вуличний рух. Була ще невелика групка силовиків, чисельністю до 20 осіб, які стояли на проїжджій частині перехрестя проспекту Назарбаєва та вулиці Сатпаєва. З боку будівлі, де розміщувалися телеканали. Тарас зупинився на тротуарі на протилежному боці цього перехрестя, біля огорожі військового шпиталю. Трохи вище знаходилася будівля музею. Тарас стояв на пагорбі, за парапетом, така позиція була відносно безпечною. Поруч перебували ще кілька цивільних осіб – журналістів та пересічних громадян.

Високо над ними літав квадрокоптер.

Хвилин за десять Тарас почув гомін, що посилювався, і потім з вулиці Байсеїтової, обтікаючи монумент Незалежності ліворуч, на площу вилився людський потік. Він одразу повернув ліворуч, у бік проспекту Назарбаєва, досягнувши якого, покотився проспектом вгору, у бік старої резиденції президента.

Люди, які були в голові цього потоку, не йшли, а бігли, не звертаючи уваги на поліцейських, що знаходилися на площі. І у Тараса склалося враження, що вони добре знали, що робити. На відміну від силовиків, які цього точно не знали. Людський потік уже досяг проспекту і звернув праворуч, коли кілька гвардійців, які стояли в групі на перехресті, вирішили рятуватися втечею вулицею Сатпаєва, в бік від площі. За кілька секунд за ними побігли й інші, кинувши на площі службовий транспорт.

Молодий поліцейський, який стояв на проїжджій частині проспекту прямо навпроти Тараса, з жахом дивився на протестувальників, які пробігали повз нього. І які, здавалося, не звертали на нього жодної уваги. Потім ступор у нього пройшов, він з силою жбурнув свій щит на асфальт і побіг до перехрестя, назустріч потоку. Мабуть,

теж сподіваючись втекти вулицею Сатпаєва. Але було вже пізно, навперейми йому біг дебелий чоловік, який сильним ударом кулаком у голову збив його з ніг. Підбігли ще кілька мітингувальників, котрі почали бити його ногами. Він страшенно закричав – від болю та страху. Але після чергового удару ногою по голові стих, і лише смикався у такт ударів. І нарешті – завмер. Ті, що били, залишили нерухоме тіло і побігли вгору проспектом, услід за людьми, що раніше пробігли у ту сторону.

Група протестувальників чисельністю до 200 осіб добігла до кута огороженої території, на якій розташовувалась стара резиденція президента Казахстану, через огорожу якої в них полетіли гранати зі сльозогінним газом. Проспект затягнув задушливий газ і нападники відсахнулися назад, вниз, до перехрестя. А потім побігли алеєю, що йде безпосередньо вздовж будівлі акімату, до центрального його входу. Тут же з вікон центрального корпусу акімату в них почали кидати світлозвукові гранати і поливати їх водою з брандспойтів. Тарас згадав такий душ за мінусової температури в Києві, на Інститутській. Але вони тоді мали пункти обігріву.

Натовп відсахнувся від будівлі акімату вниз, на територію торгового центру та на площу.

Тарас перестрибнув через парапет і спустився до тіла поліцейського, яке лежало на проїжджій частині проспекту Назарбаєва. Це був зовсім молодий чоловік, віком до 25 років, він був мертвий. Тарас за допомогою двох чоловіків перенесли тіло на узбіччя і прикрив його обличчя його форменою курткою.

Недалеко, практично на перехресті, лежали ще двоє побитих поліцейських, але вони були живі. Кілька казахів, що тільки-но підійшли на площу, допомогли їм піднятися і повели до госпіталю.

Розділ 16

Чисельність першої колони, яка увійшла на площу між 10 і 11 годинами і невдало штурмувала будівлю акімату та резиденцію президента, Тарас оцінив в одну – дві тисячі людей. Але вже до одинадцятої години кількість протестувальників на площі почала швидко збільшуватися, вони приходили сюди переважно малими групами. Ці нові прибулі поводитися більш стримано - ні на кого не нападали, а в основному стояли на місці і періодично скандували «Шал, кет» та «Алга Казахстан». Було багато плакатів, у тому числі великих і гарної якості. Було чимало жінок. І Тарас знову подумав про велику силу впливу соціальних мереж.

Найбільше людей було у центрі площі, і Тарас перейшов до монумента Незалежності, вважаючи, що там зможе побачити більше. Він зупинився на постаменті біля фігури хлопчика на лошаті, розташованій зі східного боку від стели. Звідси добре було видно і центральний вхід до акімату, і будинок резиденції президента, до якого було трохи більше 400 метрів.

У цей момент задзвонив телефон і висвітився номер, що починався на +48:

- Witaj mój bohaterze, - почувся веселий голос Ірени. - Ти мене зовсім загубив? І не сумуєшь?

- Сумувати не доводиться.

- А, чую галас. Ти на майдані? Війна продовжується?

- Ти де? У тебе все гаразд?

- Я в Нур-Султані. І в мене все Ок.

- Нур-Султане, це де?

- У, як ти відстав від життя у своїй школі, історик. Це столиця Казахстану, колишнє місто Астана. Два роки як його перейменували на честь першого президента Нурсултана Назарбаєва.

- І як ти там опинилася?

- КНБ має власні літаки. І вони літають.

- Айдар?

- І так, і ні. Точніше, не лише він. Його попросили організувати зі мною зустріч дуже впливові у Казахстані люди. Можливо, майбутні його правителі. Якщо у них вийде те, що ти спостерігаєш.

- Масові заворушення як трамплін для приходу до влади силовиків? - Тарас висловив уголос думку, що раптом виникла у нього в голові.

- Любий, ти ставиш забагато запитань.

- Чи для повернення Назарбаєва?

- Назарбаєв справді хворий і на події не впливає. Тарасику, а ти мене зовсім, зовсім не ревнуєш?

Тарас зрозумів, що Ірена переводить розмову на іншу тему. І він не заперечував, якщо їй так треба:

- А тебе можна ревнувати? Адже ти все одне не належатимеш жодному чоловікові.

- Ой який ти колючий. А я сподівалася пробудити в тобі почуття, - засміялася Ірена. - Я переживаю за тебе. Будь ласка, будь сьогодні обережнішим, - продовжила вона.

- І я за тебе переживаю. Коли ми з тобою побачимося? – спитав Тарас.

- Не сьогодні. І не в Алмати.

Розмова раптово перервалася. Спроби Тараса передзвонити були безрезультатними, в Алмати відключили мобільний зв'язок.

Розділ 17

Площа швидко заповнювалася людьми. Добігала кінця і коротка ідилія мирного протесту, яка було встановилася після першого штурму. На площу почали приходити чи приїжджати великі групи молодих людей, які одразу висувалися до будівлі акімату. Обличчя багатьох із них були напівзакриті - або медичними масками, або шарфами чи хустками. Частина цих людей були одягнені у червоні куртки – такі самі, яка була на Тарасові. Деякі мали зброю. Вони зверталися до інших мітингувальників, переконуючи їх штурмувати будівлю акімату. Натопч знову присунувся до його центрального корпусу, почалася канонада від безперервних вибухів світлошумових гранат.

А потім проспектом Назарбаєва, від проспекту Абая на площу зайшла нова велика група протестувальників, яка складалася переважно з молодих чоловіків. Вони одразу попрямували до східного корпусу будівлі акімату, що виходить на проспект Назарбаєва. Щоб краще бачити, Тарас перетнув площу і пристроївся до цієї колони. Він бачив, що більшість людей, які прийшли з нею, були озброєні гумовими кийками або палицями. Багато хто був із поліцейськими щитами - мабуть, сьогодні вже стикалися з силовиками. Чи десь отримали?

Вони підійшли до будівлі і почали закидати вікна камінням. Але кидали й коктейлі Молотова. І вже незабаром на першому поверсі з'явилося перше загоряння. Захисників у східному корпусі, схоже, було небагато, і гасити пожежу не було кому. Та й світлозвукові гранати летіли з вікон цієї будівлі дедалі рідше, а потім зовсім перестали.

Незабаром зменшилась кількість вибухів і перед центральним корпусом будівлі. Тарас зрозумів, що захисники відходять, покидають акімат. Судячи з кількості вибухів біля центрального входу, їхній відхід залишилися прикривати кілька бійців. І було зрозуміло, що довго протриматися їм не вдасться, і доля їхня може бути трагічною.

Нарешті протестувальники прорвалися через центральний вхід усередину будівлі, в середині лунали окремі постріли. Почалася пожежа у правій стороні центрального корпусу, що виходить на площу. Потім з'явилися нові осередки загоряння, пожежа в будівлі акімату посилювалася.

Тарас згадав, як у ніч на 19 лютого 2014 року розпочиналася пожежа у будівлі профспілок на Хрещатику, яку захисники Майдану використовували і як штаб, і як госпіталь, і як пункт обігріву. Причиною пожежі тоді також були пляшки із запальною сумішшю, які закидали у вікна. В результаті одна з найкрасивіших будівель Хрещатика повністю вигоріла, і в пожежі загинули двоє людей. Але революція перемогла.

Однак у Києві, навіть під час найзапекліших сутичок із силовиками, майданівці підтримували зв'язок і з пожежниками, і зі швидкою. І будівлю профспілок тоді гасили кілька екіпажів київської пожежної. Їм вдалося врятувати з нього 30 людей.

- Може, треба викликати пожежну охорону? - звернувся Тарас до групи немолодих алматинців, які з явним жалем дивилися на пожежу.

– Телефон не працює, як викликати? – відгукнувся один із них.

– Пожежна машина сама горить на сусідній вулиці, – зауважив інший.

Тим часом велика група людей, яка раніше тримала в облозі східний корпус будівлі акімату, попрямувала через сквер вгору до будівлі старої резиденції президента Казахстану. Там, за огорожею, стояли спецназівці у повному екіпіруванні – у шоломах, бронезилетах, з гвинтівками та автоматами. Вони зустріли протестувальників залпом із травматичної зброї, а потім і гранатами зі слезогінним газом. Натовп знову відкотився назад.

Але після застосування гранат вулицю накрила щільна хмара диму й газу, видимість різко погіршилася. І інша група протестувальників наблизилися до огорожі. А з проспекту військова вантажівка, що раніше була захоплена у силовиків, врізалася в огорожу території резиденції, обрушивши значний її шматок. І знову були залпи гвинтівки, які стріляли гумовими кулями. І знову був слезогінний газ. Бойову зброю силовики на той час ще не застосовували. Живим залишився і молодий казах, який керував вантажівкою, яка протаранила огорожу. Він отримав кілька ударів гумовими кулями, тягнув ногу, але вибрався і одразу загубився у натовпі.

Тарас глянув на площу Республіки зверху, від будівлі акімату - там тепер було не менше 10 тисяч мітингувальників. За його оцінкою стільки ж, скільки напередодні ввечері зібралося біля Алмати Арени.

Розділ 18

Всім серцем Тарас був із людьми, які штурмували та захопили будівлю акімату. Його, як і більшість людей довкола, охопила ейфорія. Перемога революції близька?

Водночас йому було тривожно. Йому дуже не подобалося, що горить велична будівля, що височіє над однією з найбільших міських площ світу. Більшою, ніж найбільша в Україні площа Свободи в Харкові. І ще, у нього перед очима весь час був забитий до смерті поліцейський. Він начебто чув його відчайдушний крик, що благов про пощаду.

Він розумів, що це є трагічні, але природні для революції епізоди. А ось Ірена – для нього не епізод. Він гостро відчував, що вона тепер далеко не в безпеці. Можливо, навіть, у більшій небезпеці, ніж він сам. Тарас розумів, що там, у Нур-Султані, зараз настає кульмінація битви за владу. І що тим, хто програв, пощади не буде. Чи залучена Ірена до цієї битви безпосередньо? За її авантюристичною вдачею це цілком могло бути. Не даремно ж її туди покликали? І він нічого не може зробити, щоб захистити її, якщо її життю загрожуватиме небезпека.

Тарас відчував, як від цих думок його все більше охоплює роздратування.

Раптом він почув скрик, а потім хрипи людини, яка намагалась зробити останні в житті вдихи. За десять метрів від нього повільно опускалася на коліна, а потім упала на бік жінка похилого віку. З її грудей стікала на асфальт і розтікалася калюжею рідина червоного кольору. З різних боків до неї кинулися одразу кілька людей – піднімали їй голову, намагалися з нею заговорити, ляскали по щоках.

Тарас подібне одного разу вже бачив – 20 лютого 2014 року. Він пам'ятав, як помирав на його руках хлопець з його сотні. І тепер він оглядався, намагаючись зрозуміти, звідки прилетіла куля снайпера. Дим над сквером, що знаходиться між будівлею акімату та проспектом Назарбаєва, трохи розвіявся, і вікна верхнього поверху будівлі резиденції президента були добре видно. В одному з них Тарас помітив рух. І, за хвилину – спалах пострілу. Потім – його звук. Неподалік Тараса скрикнув і впав молодий чоловік. Куля потрапила йому в голову, і тепер він бився у передсмертних конвульсіях.

З Тарасом сталося те, що до цього не траплялося ніколи – він втратив контроль над своєю свідомістю. Лишилися лише інстинкти. Відточені за багато років революцій та воєн інстинкти бойовика. Він кинувся до проспекту - там, на узбіччі, стояв пікап, водій якого був у машині. Різким рухом Тарас витягнув його на вулицю і сам сів за кермо. Ключ запалення був у замку, машина завелася миттєво і з вереском рвонулася вперед. Тарас безперервно сигналив, розганяючи людей, що стояли на проїжджій частині проспекту. Навпроти будівлі резиденції він звернув з дороги, перевалив через бордюрний камінь, і, вичавивши газ на повну, помчав у бік зруйнованої в цьому місці огорожі.

У дзеркало він бачив, що за ним бігли якісь люди. А через лобове скло - як спецназівці, що стояли за огорожею, піднімають автомати. Це робив і боєць, який стояв просто на шляху руху автомобіля – він відклав рушницю та підняв автомат. Все робив добре тренуваними рухами, як робот - неквапливо і швидко водночас. І Тарас зрозумів, що той вистрілить раніше, ніж автомобіль встигне в'їхати на подвір'я. І що сам він не має можливості вивернути автомобіль кудись убік. А тому шансів вижити – жодних. Але щось завадило бійцю вистрілити - він несподівано відскочив назад,

секунду приходив до тями, а потім стрибнув убік, ухилившись від автомобіля, що їхав просто на нього. «Раніше вистрілив хтось із тих, хто біг за автомобілем», - зрозумів Тарас.

Проте, він чув, як у пікап почали потрапляти кулі інших бійців, як вони пробивали корпус машини. Він інстинктивно нахилився до керма, і вже практично не керував автомобілем. І той, якимось дивом, подолав усі перешкоди, в'їхав прямо у хол будівлі. Нарешті переднє колесо вивернулося впоперек руху, і автомобіль зупинився. З-під простріляного капота підіймалася цівка полум'я.

Тарас був безбройним, але в цей момент він не думав про це, йому вскрай необхідно було знайти снайпера. Він ніби повернувся на 8 років тому, коли дивився на тіло свого побратима, що вмирає, і хотів лише одного – знайти того, хто його вбив. І подивитись тому в очі. Навіщо він це зробив?

Стрес допомагав Тарасові орієнтуватися у приміщенні, йому зовсім незнайомому. Він піднявся на третій поверх і ударом ноги відчинив двері до приміщення, в якому, за його розрахунками, мав бути снайпер. Але кімната була порожня, лише біля вікна на підлозі лежали кілька стріляних гільз від СВД.

Внизу будівлі Тараса оточили кілька молодих казахів, вони плескали його по плечах, обіймали. Говорили, що він герой.

– А де спецназ, – спитав Тарас.

- Ці покидьки втікли через запасний вихід, на вулицю Ганді, - відповів молодий чоловік, теж одягнутий у куртку червоного кольору. Тарасові здалося, що він його вже бачив. Можливо, що вчора на ринку Алтин Орда?

- Я Нурбек, - простяг той руку. - Я щойно втратив кількох друзів, - продовжив казах.

– Треба йти, – сказав Тарас, побачивши, що вогонь охопив уже весь корпус пікапа.

Вони вийшли – у дворі лежали кілька загиблих молодих хлопців, які вбігли на територію резиденції слідом за автомобілем, яким керував Тарас. І були вбиті автоматними чергами спецназу. Біля одного з тіл лежав мисливський карабін.

— Це Жапар, він із Іргелі. Це він вистрілив із карабіна в солдата, який збирався стріляти в пікап. Коли ти проривався через огорожу.

Позаду пролунав потужний вибух, це вибухнув бензобак машини. Вогонь охопив будинок резиденції президента Казахстану. Сховавши всі сліди злочинів невідомого снайпера.

Розділ 19

На площу Тарас повертався у супроводі Нурбека та кількох інших хлопців. Він вже прийшов до тями, і розумів, що накоїв дурниць. І у той же час був переконаний, що зробив правильно, зупинивши постріли по невинних протестувальниках.

І ще він дивувався, що у щойно захопленій будівлі старої резиденції президента нікого з учасників штурму не залишилося. Окрім тіл загиблих там хлопців. Але потім зрозумів у чому справа – ніякого центру чи штабу у протестувальників просто не було. Не було кому приймати рішення, що робити в тій чи іншій ситуації. План дій для них склали, і вони досить дисципліновано його виконували. Але плани мають властивість закінчуватися. І що робити далі, вони не знали.

На протилежному боці площі невеликі групи протестувальників вламувалися в редакції редакцій телеканалів, які там були розміщені. А біля головного входу до будівлі акімату виступав Армен. Говорив він без мегафону, говорив казахською. І виступ у нього явно не був успішним - з натовпу постійно долинали заперечення і навіть образи. Хтось спробував дотягнутися до Армена і відтягнути його. І таким чином перешкодити йому говорити далі. Але сам Армен, і міцні хлопці, що стояли поруч, досить емоційно цим спробам завадили. Виникла невелика бійка.

Втім, ставлення до Армена таки було різним. Багато хто з присутніх його підтримували. А він закликав їх усіх кудись іти за ним. І за ним справді пішла значна частина людей, які перебували на площі.

Тараса Армен помітив, коли вже йшов.

– А, українець. Їдь у готель, прошу. Ми з тобою там ще побачимось. Тимур тебе відвезе, – кивнувши на високого та кремезного казаха.

Тарас потиск руку Нурбеку і пішов слідом за Тимуром, що йшов через натовп, ніби криголам, прокладаючи шлях окриками та поштовхами. Машина Тимура була запаркована на проспекті Назарбаєва, нижче площі. За 100 метрів вулицю перекривала барикада, Тимур об'їхав її тротуаром, розганяючи з нього пішоходів сигналами свого автомобіля. Одразу за барикадою Тарас побачив людей, які грабували магазин Mon Amie – із зламаних дверей виносили коробки дорогої парфумерії.

– І так зараз по всій Алма-Аті, – сказав Тимур. – Ми зараз намагаємося зупинити цей беспредел.

Тарас бачив, що всі магазини, кафе та інше заклади і на проспекті Назарбаєва, і на проспекті Абая були закриті. Але частина вітрин, на яких не було ролетів, були розбиті.

«Що коїться у цьому місті? Кримінал намагається захистити магазини від пограбування?»

– Приїхали, українець, – сказав Тимур, вирулюючи на стоянку біля готелю «Казахстан».

- Дякую! А хто такий Армен?

– Новий лідер казахського народу, – відповів Тимур. – Він встановить у Казахстані мир і порядок.

Коли Тарас проходив через хол готелю, його покликкала черговий адміністратор:

- Вибачте. Адміністрація готелю просить гостей сьогодні без потреби не виходити із номерів. І не відчиняти двері, якщо стукатимуть незнайомі.

Тарас подякував і підвівся у свій номер.

Він хотів зателефонувати до Ірени, але телефон мовчав. У готелі було відключено Wi-Fi, телевізор на всіх каналах повідомляв про відсутність телесигналу. Тарас дістав із мікробара пляшечку коньяку і випив вміст одним ковтком. «Яка погань» - оцінив якість напою. І, не роздягаючись, ліг на ліжко.

Розділ 20

Сергій Куценко всіма силами стримував емоції.

— Інтелігент, — подумав Тарас. Інший на його місці зараз би репетував і стукав кулаками по столу.

- Ми ж домовлялися, що ти не втручаєшся. Ти розумієш, що там скрізь стоять відеокамери? І може, вже зараз поліція розсилає орієнтування з твоїм портретом і з вимогою затримати небезпечного злочинця? Це ж треба, тренер, який приїхав ділитися досвідом, взяв та особисто спалив резиденцію президента Казахстану.

- І врятував цим чимало життів. Та ніхто цією резиденцією не користується вже років двадцять, – спробував знизити градус обурення шефа Мишко Ключков.

- Це має значення? Завтра Тарас приїде в аеропорт, і його там арештують згідно орієнтування. Як терориста. А потім і мене заарештують – за сприяння терористу. Це ж я його селив у цей готель.

- Не приїде. Аеропорт захопили протестувальники і літаки з нього не літають.

- Це правда. Але Тарасу треба негайно їхати з Казахстану. Мишко, які для цього можуть бути варіанти?

- Найпростіший – це аеропорт Бішкека. Звідси 265 км. Доїхати можна на таксі, – повідомив Михайло, почаклувавши зі своїм ноутбуком.

- Добре. І навряд чи зараз орієнтування з'явиться у прикордонників. Поліції не до того. Домовилися, я проконсультуюсь і замовлю квитки, – ухвалив рішення Сергій.

Вони сиділи у люксі Сергія, розташованому на 23 поверсі готелю. З вікна відривався досить похмурий сьогоднішній вид на центр міста, в якому палахкотіло чимало пожеж.

- Яка у нас ситуація в Алмати? - Запитав Сергій у Михайла.

- Гнітюча. Протягом сьогоднішнього дня було захоплено та спалено будівлі акімату та резиденції президента Казахстану, захоплено будівлю департаменту поліції, а там було багато зброї. Були підпалені будівлі прокуратури Акмолинського району та телеканалу «Казахстан», захоплено аеропорт. Наразі озброєні групи штурмують Алмалінське, Жетисуське, Ауезовське, Бостандицьке районні підрозділи поліції, будівлю місцевої поліцейської служби. На проспекті Назарбаєва, на вулицях Жовтоксан та Сейфулліна споруджені барикади. Найдивовижніше, що невідомо, хто керує цими добре організованими групами, які захоплюють державні установи. І з ким можна було б контактувати, – викладав Михайло інформацію, доступну у відкритих джерелах.

Він продовжив викладати факти:

- Поліції на вулицях немає, а автомобілями їздять люди, озброєні автоматами. Зранку відбуваються численні факти мародерства по всьому місту. Вдень було пограбовано два відділення банків, магазини мобільних телефонів та косметики, сім магазинів зброї. Люди, які поверталися з площі Республіки на західні околиці, дорогою грабували магазини та вивозили побутову техніку. А ввечері вже розграбовані торгові центри Мерей, Mega Alma-Ata, Esentai, Promenade, ЦУМ.

- А ще відбулися дві важливі події. Увечері відсторонено з посади голову КНБ Казахстану та його заступників, а Токаєв звернувся до ОДКБ з проханням про введення військ, - доповнив Сергій. – І ще, на площі Республіки людей зараз практично немає. А ЄС закликає Токаєва домовлятися.

- І з ким Токаєв має домовлятися? Я не бачив сьогодні нікого, хто б сьогодні мав на площі хоч якийсь вплив. Хіба що Армен? Який хоче стати лідером повстання, – включився у розмову Тарас.

– Армена як персону для переговорів готував КНБ. Щоб потім звинуватити його в організації заворушень та «злити». Але взагалі проблема лідерів – суто технічна. Для

її вирішення сюди й привезли Ірену. Вільна преса за пару днів виготовить необхідну кількість лідерів, – відповів Сергій.

І знову Тараса покоробило від його цинізму.

- А навіщо Токаєву потрібні війська ОДКБ? - Запитав Михайло.

- Найімовірніше, це страховка від можливого виступу спецназу КНБ. Та й у повну лояльність командування збройних сил Токаєв навряд чи вірить.

Було вже десять годин вечора – півтори години тому «Казахтелеком» відновив доступ до Інтернету. Але не телефоном, ані месенджерами Тарас не міг зв'язатися з Іреною. Залишилася непрочитаною і SMS, яку він послав. І зараз це хвилювало його більше, ніж революція, аеропорти та теоретично дійсно можливе розсилання щодо нього орієнтування як на терориста.

Розділ 21

Вранці 6 січня в Алмати був густий туман. Туман і гар згарищ. Як і раніше, з центру міста долинали окремі постріли. У готелі було тихо, постояльці намагалися не виходити із номерів.

Прокинувшись, Тарас одразу набрав номер Ірени. І почув звичне: «Номер вашого абонента недоступний».

Він прийняв душ і спустився поснідати. У ресторані було порожньо, і тільки в центрі, зсунувши два столи, розмістилася бригада Армена. Як старому знайомому Тарасові махнув рукою Тимур. А Армен підсів до Тарасового столу:

- Що українець, їдеш?

- Їду.

- Потрібна допомога?

- Начебто ні. Візьму таксі до Бішкека.

- Яке таксі? Немає у місті таксі. Але я допоможу з машиною, - він написав на серветці номер телефону та суму в доларах.

– Слухай, що хочу сказати. Зараз почали говорити, що Армен організував бузу в Алмати. А в Актобі, Талдикургані, Павлодарі – теж Армен? Ти був учора на майдані, ти бачив – не Армен там був головним. І не Армен закликав захоплювати акіMAT та Білий Дім. Армен закликав цього не робити, закликав казахів об'єднатися. Але ж тепер треба знайти винного? - він роздратовано махнув рукою і пішов за свій стіл.

Тарас неквапом доїдав свій сніданок, коли задзвонив телефон. То був Сергій.

- Підніміться, будь ласка, до мене в номер, - він знову говорив на Ви і був спокійний. Тарас піднявся, Михайло вже був там.

- Я поговорив із спонсорами, вони вимагають, щоб ми згорнули місію та негайно виїхали з Казахстану.

- Чому ж так, протести ж на підйомі? На майдані Республіки знову збираються люди. І нічого ще не ясно! - здивувався Михайло.

- Напевно, їм уже зрозуміло. Учорашній день і сьогоднішня ніч маргіналізували протестний рух, і тепер населення підтримує його силове придушення. А завтра до Казахстану прибудуть російські війська. І розраховувати на підтримку повстання з боку казахських силовиків теж більше не доводиться. І ще, нічії фінансові інтереси у нас не постраждають. Збирайте речі, - закінчив свій спіч Сергій.

- А речі Ірени? – спитав Тарас.

– У її номері її речей немає.
– А де вона може бути?
- Найімовірніше в автомобілі, який їде у бік російського кордону. Це найпростіший спосіб для неї покинути Казахстан. Але ми тут не до чого.
- Або в обіймах якогось красеня-казаха, - пожартував Михайло.
Тарас розумів, що обидва вони можуть мати рацію, і придушив у собі бажання вибухнути.

Розділ 22

За півгодини Тарас знову піднявся до Сергієвого номера. Той був збентежений:
- Уявляєш, в Алмати неможливо замовити таксі.
- І чому я не здивований? Це коли таксистів зупиняють та грабують? Або коли їх змушують безкоштовно перевозити людей з рушницями? Після того вони чомусь не їздять, а залишаються вдома? – усміхнувся Тарас.

Він простяг Сергію записку, написану Арменом. Вказана в ній сума вражала, але Сергій був ладен її заплатити.

- Треба ж, нас вивозитиме кримінал.
– Так це поширений спосіб заробляти для криміналу у місцях, де відбуваються масові заворушення, – зауважив Михайло.

Водієм знову був Тимур, який учора підвозив Богдана із площі до готелю. Але тепер він був за кермом білого мінівена Renault Espace з явно «блатними» номерами. З ними Тимур сміливо об'їжджав довгі черги автомобілів, які вишикувалися на блокпостах. І яких було чимало дорогою від Алмати до кордону з Киргизстаном.

Дорога вела на захід, через сірий, з білими клопотями снігу казахстанський степ. Потім вона перетнула невеликий гірський хребет, і знову опустилася на рівнину. Водієм Тимур був відмінним, і вже за 2,5 години вони були на прикордонному переході. Тут довелося трохи понервуватись, оскільки киргизька сторона для перетину свого кордону вимагала довідки про ПЛР-тест. COVID-сертифікати про вакцинацію їх чомусь не задовольняли. Але проблема вирішувалася просто – поруч з КПП стояв вагончик, на якому було оголошення, що тут можна зробити тест на коронавірус. Причому довідку про негативний результат там видавали відразу після оплати, не чекаючи самого результату.

Квитків на літак у Сергія та його колег не було, але ними вже займалася помічниця Сергія, з їхнього офісу у Києві. І вони планували зупинитися у готелі в Бішкеку, доки з'явиться можливість улетіти в Україну. Але співробітниця Сергія була справжнім професіоналом у логістиці - вона зуміла забронювати для них квитки на рейс Бішкек-Шарджа, що вилітав після обіду. І місця на чартер Шарджа-Київ на ранок завтрашнього дня.

6 січня 2022 року о 15:45 годині літак авіакомпанії Air Arabia вилетів з Міжнародного аеропорту Манас. За вікном виднілися засніжені вершини Тянь-Шаню, і Михайло, який сидів біля вікна, знімав відео гірської панорами своїм айфоном. Тарас заплющив очі і напівдрімав. І йому здалося, що поруч з ним не Михайло, а Ірена. І що зараз вона опустить йому на плече свої золотисті локони.

А потім він заснув. І побачив уві сні свого батька. Який помер три роки тому. Уві сні він школяр, і батько везе його на своєму «форді» додому у Білокуракине, з

дитячого табору «Сосновий», що за Старобільськом. Тарасові сумно – там, у таборі залишилися хлопці, з якими він потоваришував у таборі. І які мешкають у різних кінцях Луганської області. З якими він ніколи більше не побачиться. А батько каже йому: «Не тримайся за минуле, відпусти його».